

Den skenande naturför-
lusten och vad Åland
kan göra åt det **s 34**

Klimatpolitik har
blivit säkerhets-
politik **s 46**

”Det var bättre förr”
– Ska vi återvinna
det förflutna? **s 62**

Statusrapport 5

ÅLAND
100

DE SJU STRATEGISKA UTVECKLINGSMÅLEN

- 1 | Välmående
- 2 | Tillit och delaktighet
- 3 | God vattenkvalitet
- 4 | Biologisk mångfald
- 5 | Attraktionskraft
- 6 | Kraftigt minskad klimatpåverkan
- 7 | Hållbar konsumtion och produktion

INNEHÅLL

1. Utvecklings- och hållbarhetsrådet blickar framåt	6
På fredens öar – mitt i osäkerheten	7
2. Redaktören har ordet	10
3. Nuläge i förhållande till de sju strategiska utvecklingsmålen	11
3.1. Strategiskt utvecklingsmål 1: Välmående människor vars inneboende resurser växer	12
3.1.1. Indikatorer	12
Andel av befolkningen som upplever sig blomstra för närvarande	12
Förväntad livslängd	13
Andel i befolkningen som har en eftergymnasial examen	13
Andel av befolkningen som anger sig ha medel eller hög möjlighet att skapa meningsfulla förutsättningar/aktiviteter i sitt liv just nu	13
3.1.2. Vi förverkligar	14
3.2. Strategiskt utvecklingsmål 2: Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället	17
3.2.1. Indikatorer	17
Andel av befolkningen som anger hög mellanmännisklig tillit	18
Gini-koefficienten	18
Andel av befolkningen som har upplevt våld i nära relationer under de senaste 12 månaderna	19
Andel av befolkningen som upplevt diskriminering och/eller korruption de senaste 12 månaderna	19
Jämställdhetsindikator	19
3.2.2. Vi förverkligar	20
Målansvariga reflekterar kring delmålens status	22

3.3. Strategiskt utvecklingsmål 3: God vattenkvalitet	24
3.3.1. Indikatorer	24
Vattnets kvalitet	24
Utsläpp av fosfor och kväve	25
Genomförandegrad av vattenvårdsåtgärder	25
3.3.2. Vi förverkligar	26
Målansvariga reflekterar kring delmålens status	29
3.4. Strategiskt utvecklingsmål 4: Ekosystem i balans och biologisk mångfald	32
3.4.1. Indikatorer	32
Andel skyddad mark	32
Andel skyddat vatten	33
Attityd hos allmänheten till biologisk mångfald	33
3.4.2. Den skenande naturförlusten och vad Åland kan göra åt det	34
3.5. Strategiskt utvecklingsmål 5: Attraktionskraft för boende, besökare och företag	38
3.5.1. Indikatorer	38
Befolkningsförändring	39
Antal arbetsplatser i företag	39
Antal anlända övernattande gäster i kommersiella logianläggningar	39
3.5.2. Vi vill bli fler!	40
3.6 Strategiskt utvecklingsmål 6: Kraftigt minskad klimatpåverkan	43
3.6.1. Indikatorer	43
Totala koldioxidutsläpp	43
Mängd/andel lokalproducerad fossilfri el	45
Mängd total fossil- och fossilfri energianvändning	45
3.6.2. Klimatpolitik har blivit säkerhetspolitik	46

3.7. Strategiskt utvecklingsmål 7: Hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster	49
3.7.1. Indikatorer	50
Andel av befolkningen som har sparsam återanvändande livsstil	50
Antal företag, föreningar och organisationer som redovisar sitt hållbarhetsarbete i sin årsredovisning	51
Uppkommen mängd avfall per person	51
3.7.2. Vi förverkligar	52
Delmålens status	55
4. Nätverksgrupper inom nätverket bärkraft.ax idag	56
4.1. Arbetsgruppen för koordinering och rapportering	57
4.2. Lagtingets gruppleddarforum	57
4.3. Nätverksgruppen för hållbara storföretag	58
4.4. Nätverksgruppen för hållbara kommuner	58
4.5. Civilsamhällets nätverksgrupp	59
4.6. Nätverket för hållbar kunskapsutveckling på Åland	59
5. Trehundra år av utveckling	60
5.1. Bakåtblick: "Det var bättre förr!" Ska vi återvinna det förflutna?	62
5.2. Framåtblick: Blomstertid	66

Statusrapporten är framtagen inom ramen för nätverket bärkraft.ax - www.barkraft.ax
Godkänd av utvecklings- och hållbarhetsrådet 11.5.2022
Tryck: Grano
Form: April Kommunikation
Foto: Blick

Utvecklings- och hållbarhetsrådet. På bilden saknas Birgitta Eriksson-Paulson och Martha Hannus.

Utvecklings- och hållbarhetsrådet **blickar framåt**

På fredens öar – mitt i osäkerheten

Vi befinner oss just nu i osäkerheten igen. Just när vi trodde att vi tagit oss igenom Covid19-pandemin och såg samhället sakta gå tillbaka till mer öppenhet kom nästa kris – ett krig i Europa med ett av våra grannländer som aggressor.

På samma sätt som när Covid19-krisen inleddes ser vi hur det är möjligt att fatta svåra beslut som vi bara någon månad innan inte trodde skulle vara möjligt. EU har för första gången aktiverat direktivet om tillfälligt skydd för att underlätta för ukrainska flyktingar samtidigt som Finland och Sverige i skrivande stund närmar sig medlemskap i Nato. Trots dessa omvärldsförändringar släpper vi inte blicken från vår vision och våra strategiska utvecklingsmål, men vi kommer att behöva jobba ännu hårdare inom vissa områden.

”

Fokus kan nu riktas på minskande koldioxidutsläpp, år 2035 ska Åland vara klimatneutralt.

Ålänningarna har öppnat upp sina hem, sina plånböcker och sina hjärtan för flyktingar från Ukraina. Krigets efterdyningar, liksom klimatförändringarna, kommer också att driva andra på flykt på grund av brist på mat och energi och områden som blivit obebodliga. Hur kan vi förbereda oss på att i ännu högre grad dela våra gemensamma resurser och inkludera fler i den trygghet fredens öar kan erbjuda? Det krävs att vi stärker vårt lokalsamhälle, vårdar den sociala hållbarhet och tillit som vi har och bygger fred i vår vardag. Många människor har farit illa under pandemin, vilket riskerar ökad psykisk ohälsa och ökad marginalisering. Vi måste hålla fokus på agendans delmål och prioritera det förebyggande sociala arbetet.

Årets statusrapport upprepar faktum kring vårt arbete för miljön. Belastningen av näringsämnen som orsakar övergödning har inte minskat i någon nämnvärd utsträckning de senaste åren. Vi vill bli fler som bor och lever på Åland. Samtidigt behöver inflyttningen ske i balans med befintliga ekosystem och den biologiska mångfalden. Glädjande utveckling vi sett under våren 2022 är att Ålands kapacitet av förnyelsebar energi ökade från ca 20 procent till ca 65 procent då vindparken i Långnabba, Eckerö togs i bruk. Med detta på plats kan nu fokus riktas på minskande koldioxidutsläpp, år 2035 ska Åland vara klimatneutralt.

Vi lever i en stundtals utmanande tid som kräver ett gott självledarskap kring vår egen roll. Vi måste orka med att verkligheten är komplex och systemisk utan att söka syndabockar och enkla lösningar på våra kollektiva problem. Självledarskap innebär bland annat att förstå, ta ansvar för och ge plats åt våra känslor, de lätta såväl som de jobbiga. Känslor som sorg. Sorg för förlorade liv, förlorade arter och hem som förlorats på grund av flykt. Vi behöver också få sörja att behöva lämna det

som varit gott och enkelt i våra liv, men som nu måste lämnas. Sorg kan inte botas och vi sörjer för att något är viktigt. Khalil Gibran skriver i ”Profeten” att ”då ni är lyckliga, skåda djupt in i era hjärtan och ni ska finna att endast det, som berett er sorg, nu ger er glädje. Då ni är sorgsna, blicka åter in i ert hjärta, och ni skall se att ni i verkligheten gråter över det, som en gång skänkte er glädje”.

Känslor och existentiella reflektioner är en viktig del av vår mänsklighet och något som vi kan nå till genom konst och kultur. Vi måste värna om värdet av de kulturarenor och kulturutövare som kan skänka oss glädje och kraft, men som också kan sätta ord, ton och visualisera det som är svårt och utmana vår världsuppfattning.

Att i självledarskap blicka inåt, reflektera och ta tid för det som är svårt betyder inte passivitet. Snarare ger det nödvändig vila, kraft och förståelse inför de utmaningar vi ska ta oss an. Vi i rådet är ledare inom olika sektorer, och vi har åtagit oss att göra allt vi kan för att se till att arbetet med Utvecklings- och hållbarhetsagendan går framåt. Inget annat är acceptabelt. Det är trots allt ett gyllene läge att inte bara minska vårt negativa inflytande utan öka vårt positiva bidrag till vår omvärld. EU stärker ambitionen vad gäller naturskydd, och viljan att minska beroendet av rysk olja och gas öppnar upp för nya möjligheter för grön energiomställning och energisparande insatser. Konsumtionsmedvetenhet har ökat och allt flera ålänningar uppger att de ofta eller alltid har en resurssnål och återanvändande livsstil. Medborgarna är uppenbart redo för förändring. Vad som krävs nu är långsiktiga beslut som ser förbi dagspolitik, kvartalsrapporter och trender och skapar ringar på vattnet för 10, 50 och 100 år framåt. Det krävs vilja, pengar och prioriteringar. Om vi inte är redo för de svåra besluten nu, när kommer vi i så fall att vara det?

”

Vi måste hålla fokus på agendans delmål och prioritera det förebyggande sociala arbetet.

Utvecklings- och hållbarhetsrådet, maj 2022

- **Lantrådet Veronica Thörnroos (rådets ordförande)**
- **Rebecka Eriksson (rådets vice ordförande)**
- **Martha Hannus (rådets vice ordförande)**
- **Johanna Boijer-Svahnström**
- **Josefine Egenfelt**
- **Förvaltningschef John Eriksson**
- **Birgitta Eriksson-Paulson**
- **Niclas Forsström**
- **Talman Bert Häggblom**
- **Therese Karlsson**
- **Marcus Koskinen-Hagman**
- **Niklas Lampi**
- **Julia Lindfors**
- **Minister Alfons Röblom**
- **Micke Larsson (rådets huvudsekreterare)**

Utvecklings- och hållbarhetsrådet är en del av bärkraft-nätverket och etablerades samtidigt som nätverkets bildades i början av 2016. Rådet består av ledande personer från alla samhällssektorer och ansvarar för bärkraft-nätverkets vitalitet och långsiktiga existens. Rådet verkar på förtroende från bärkraft-nätverkets medaktörer. Ledamöterna väljs för perioder om två kalenderår och rådet ska bestå av minst nio och maximalt fjorton personer. Lantrådet är, i likhet med talmannen och förvaltningschefen, permanent medlem i rådet och även rådets ordförande. Rådet väljer inom sig två vice ordföranden.

Redaktören har ordet

Nästa år, år 2023, är det halvtid för utvecklings- och hållbarhetsagendan. Då har sju år passerat sedan agendan skapades och det är sju år kvar tills den ska vara förverkligad. Så vad har hänt på sju år?

När Statusrapport 4 gavs ut hösten 2020 beslutade utvecklings- och hållbarhetsrådet att aktuella data kopplade till indikatorerna för utvecklings- och hållbarhetsmålen inte gav en långsiktig helhetsbild. Beslutet fattades med hänvisning till coronakrisen. Rapporten var därför av annan art än föregångarna Statusrapport 1–3. Denna rapport påminner mer om föregångarna, där den röda tråden är att ett stort fokus ligger på indikatorerna.

Gällande Statusrapport 5 skulle rådet ha haft möjlighet att fatta liknande beslut som för Statusrapport 4, men i detta fall hänvisa till att data inte ger en långsiktig helhetsbild på grund av kriget i Ukraina. Vi vet inte hur kriget med alla beslätade händelser och beslut kommer att påverka oss. Vad som dock blir allt tydligare är att vi måste lära oss leva i en värld som är osviss. Vi kan inte skjuta upp arbetet i väntan på lugna tider om vi trots osvisheten vet vad det är vi vill uppnå. Utvecklings- och hållbarhetsagendan kan ses som det starkaste samhällskontraktet vi har på Åland, ett kontrakt med mål som vi vill uppnå.

Inför denna rapport har delmål, indikatorer och mätningar förfinats. Det innebär att rapporten kan agera som ett uppslagsverk vars syfte är att ge en heltäckande bild av arbetet med förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan. Varje mål presenteras tillsammans med ett antal indikatorer som är menade att mäta nuläget och bilden av nuläget kompletteras med reflektioner från målansvariga. Det är givetvis av vikt att välja de rätta indikatorerna. Detta är en ständigt fråga, då valet av indikatorer och hur de mäts är val som görs av oss människor. Men i övrigt avspeglar indikatorerna i sig inget annat än resultat av neutrala insamlingar. Vattenprover, utsläppsmätningar eller om ett visst antal personer svarar a, b eller c på en enkät är neutralt men även helt betydelselöst om det inte finns någon mottagare som tolkar, analyserar och väljer att resultaten är viktiga för dig, mig och vårt samhälle. Man kan fylla sida upp och sida ner med klyschor och slagkraftiga meningar som *Det som mäts blir gjort!* eller *Om vi inte vet var vi är, hur vet vi då när vi är klara?* Jag kan glatt stämma in i den slagkraftiga kören, men egentligen handlar de flesta av budskapen om kunskap. Så här lever vi, mitt i en osäker och svårbedömd framtid, och greppar det som greppas kan. Jag hoppas att kunskapen

kan bidra med stöd i beslutsprocesserna för alla aktörer på Åland, oavsett om du sitter i en föreningsstyrelse, i en nämnd i kommunen, driver ett företag eller är ledamot i Ålands lagting.

Vad har hänt på sju år? Med sex år av prövningar bakom oss har vi gått framåt, tagit steg bakåt och tagit nya tag. I vissa fall med framgång, i andra fall med lärdomar som har bidragit till att vi nästa gång tog tre, fyra eller fem kliv framåt innan det var dags för ett steg bakåt. Och slutligen till den stora frågan, kommer vi att nå våra mål till 2030? Det vet vi inte. Vi kan revidera delmål, byta indikatorer, klaga, ropa och glädjas, men vi vet ändå inte. Men vi vet mer än vad vi visste för sex år sedan. Vi har mer kunskap. För varje steg, oavsett riktning, kan vi glädjas åt att vi vet mer idag än vad vi visste igår. Jag hoppas att kunskapen som förmedlas i denna rapport genom indikatorer, reflektioner och exempel kan bidra med att vara det som kunskap ska vara; en sann, välgrundad övertygelse.

*Karin Rosenberg-Brunila,
redaktör och ledande hållbarhetslots**

* Inom nätverket finns föreningen bärkraft.ax Åland r.f., vars medlemmar består av organisationer som är medaktörer i nätverket. Föreningens syfte är att främja en hållbar och bärkraftig utveckling på Åland. Föreningen har sedan maj 2019 anställt personal i syfte att tillhandahålla en lotsfunktion för inspiration, samordning, råd i arbetsmetoder, utvecklande och förvaltning av engagemang, kompetensutveckling och konkreta verktyg för förverkligande av agendan.

3.

Nuläge i förhållande till de sju strategiska utvecklingsmålen

I utvecklings- och hållbarhetsagendan kan du ta del av texter som ger riktlinjer för vad vi som samhälle vill uppnå inom respektive strategiska utvecklingsmålen. Det är viktigt att regelbundet säkerställa att målen i agendan återspeglar nutid. Agendan togs fram 2016. Då det kommer till något så samhällsövergripande som utveckling och hållbarhet är sex år en lång tid.

Skrivningarna i agendan har kokats ner till delmål. Många av delmålen har reviderats under 2021–2022 och ytterligare revideringar kommer att ske. Revideringen innebär inte att ambitionerna minskar eller att budskapen i agendan tolkas om, snarare handlar det om förfiningar i processen för att göra målen så tydliga och tillgängliga som möjligt. I detta kapitel kan du ta del av aktuella delmål.

Nuläget för varje mål är menat att mätas genom ett antal indikatorer. Indikatorerna följs upp bland annat i statusrapporterna. Allt från vattnets ekologiska status till livslängd, arbetslöshet, andel lokalproducerad fossilfri el och avfallsmängder mäts. Tillsammans säger resultatet något viktigt om utvecklingen inom varje mål. I detta kapitel får du ta del av vilka indikatorerna är och de mest aktuella mätningarna som vi har att tillgå.

Då vi vet vart vi vill och hur vi ska mäta framgång behövs också analys och samhällsförankring. Målansvariga för respektive utvecklings- och hållbarhetsmål ger ett viktigt perspektiv kopplat till analys och samhällsförankring. De ger sin bild på vad som händer och vad som borde ske för att ambition och verklighet ska matcha varandra.

Som alla levande processer är inget fullständigt och fullbordat men i detta kapitel får du ta del av nuläget så som det kan skildras just nu, under försommaren 2022.

3.1. Strategiskt utvecklingsmål 1:

Välmående människor vars inneboende resurser växer

Att blomstra handlar om något djupare än materiell välfärd och att allt skulle vara roligt jämt. I det åländska samhället skapas förutsättningar för människor att komma till sin rätt och att trivas.

Delmål för mål 1:

- 1.1 Alla vuxna har tillgång till meningsfullt arbete, avlönat eller ej, med anständiga arbetsvillkor och ersättningsnivåer/löner som möjliggör egen försörjning.
- 1.2 Alla barn är välmående och har tillgång till trygga uppväxtmiljöer som främjar god fysisk och psykisk hälsa. Alla barn har tillgång till en skola där man lär sig vara människa i ett hållbart samhälle¹. Grund- och gymnasieskolan ska vara i framkant i nationell och internationell jämförelse.
- 1.3 Alla vuxna tar, efter bästa förmåga, ansvar för sin egen hälsa och upplever sig välmående – motiverar, avstår från bruk av tobak samt missbruk av alkohol och andra droger.
- 1.4 Alla, oavsett kön och ålder, har tillgång till en samtalspartner/stödperson
- 1.5 Vård och omsorg är individuellt behovsanpassad sjukvård och sjukfrånvaro-dagarna är minimerade.
- 1.6 Samhällsbyggnaden: välkomnande trygg närmiljö, rekreation, servicepunkter med mera – en god och attraktiv boendemiljö.²
- 1.7 Alla vuxna, oavsett om de vuxit upp på Åland eller flyttat in senare i livet, har chansen att skaffa sig kunskaper, i mån av möjlighet att ta dem till sig, om hållbar utveckling, hållbara livsstilar, främjande av fredliga relationer med mera.³

Alla människor bör få chansen att anskaffa sig de tillgångar, i mån av möjlighet att ta dem till sig, som behövs för att blomstra och samtidigt bidra till bärkraften. I detta ingår bland annat kunskaper om hållbar utveckling, hållbara livsstilar och konsumtionsmönster, mänskliga rättigheter, jämställdhet, demokrati, aktivt medborgarskap och främjande av fredliga relationer. Det gäller såväl barn och unga samt vuxna oavsett om de vuxit upp på Åland eller flyttat till ö-samhället senare i livet.

3.1.1. Indikatorer

- Andel av befolkningen som upplever sig blomstra för närvarande
- Förväntad livslängd
- Andel i befolkningen som har en eftergymnasial examen
- Andel av befolkningen som anger sig ha medel eller hög möjlighet att skapa meningsfulla förutsättningar/aktiviteter i sitt liv just nu.

Andel av befolkningen som upplever sig blomstra för närvarande

Om att mäta blomstrande människor
Text: ÅSUB

Det åländska hållbarhetsarbetet har introducerat visionen om ”blomstrande människor”. Det finns flera olika definitioner och därmed tänkbara mått på ”att blomstra”. Begreppet har inom forskningen kopplats samman med ett mer varaktigt välmående, vitalitet och funktionsförmåga och i ett bredare perspektiv kan blomstrande även tolkas som personens möjlighet att uppnå sin fulla potential (se American Psychological Association⁴ och Britannica⁵).

¹ <https://www.barkraft.ax/sites/default/files/attachments/page/media/utvecklings-och-hallbarhetsagenda-for-aland.pdf> sid.11

² <https://www.barkraft.ax/sites/default/files/attachments/page/fardig-statusrapport2.pdf> s. 32-33

³ <https://www.barkraft.ax/sites/default/files/attachments/page/media/utvecklings-och-hallbarhetsagenda-for-aland.pdf> s.11

⁴ <https://dictionary.apa.org/flourishing>

⁵ <https://www.britannica.com/topic/eudaimonia>

Eftersom möjligheterna att blomstra påverkas av både inneboende resurser och yttre omständigheter, rekommenderar forskarna starkt att den ekonomiska aspekten beaktas då mänskligt blomstrande diskuteras och undersöks.^{6,7} Under 2022 kommer ÅSUB för första gången att mäta andelen ålänningar som upplever sig blomstra. Mätningen sker på ett internationellt jämförbart och vedertaget sätt med hjälp av ett validerat mätinstrument som har skapats vid Harvarduniversitetet.⁸ Instrumentet omfattar följande områden: (1) nöjdhet med livet, (2) psykisk och fysisk hälsa, (3) meningsfullhet, (4) karaktärsdrag, (5) sociala relationer, samt (6) ekonomisk trygghet.⁹ Insamlingen av data görs under hösten 2022 i samband med enkätundersökningen Tillitsstudie för Åland 2022. Resultaten kommer att ge ny, spännande kunskap om ”blomstrande människor” på Åland.

Förväntad livslängd

I tabellen presenteras förväntad medellivslängd vid födseln (fem-års genomsnitt)¹⁰

ÅR	TOTALT	KVINNOR	MÄN
2001-2005	80,58	83,56	77,59
2006-2010	82,01	83,76	80,11
2011-2015	81,87	84,27	79,53
2016-2020	82,91	85,46	80,44

Källa: ÅSUB

Andel i befolkningen som har en eftergymnasial examen

I tabellen presenteras antal i befolkningen som har en eftergymnasial examen (i procent)¹¹

ÅR	TOTALT	MÄN	KVINNOR
2016	23,6	21,7	25,4
2017	23,8	21,7	25,8
2018	24,0	21,8	26,2
2019	24,4	22,0	26,8
2020	24,4	21,8	26,9

Källa: ÅSUB

⁶ <https://www.pnas.org/doi/full/10.1073/pnas.1702996114>

⁷ <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666560321000578>

⁸ <https://hfh.fas.harvard.edu/measuring-flourishing>

⁹ <https://www.pnas.org/doi/full/10.1073/pnas.1702996114>

¹⁰ <https://www.asub.ax/sv/social-hallbarhet-5-forvantad-medellivslangd-vid-fodseln>

¹¹ ÅSUB Examensregistret, befolkningsstatistik

Andel av befolkningen som anger sig ha medel eller hög möjlighet att skapa meningsfulla förutsättningar/aktiviteter i sitt liv just nu

Andelen som var nöjda med den egna fritiden 2021¹² låg på en betydligt lägre nivå än vad som uppmättes i ÅSUBs fritidsvaneundersökningar 2013¹³ och 2008¹⁴, **65 procent** av de svarande i undersökningen uppgav att de var mycket nöjda eller ganska nöjda med den egna fritiden. Undersökningen gjordes våren 2021 och svaren omfattar coronaåret våren 2020 – våren 2021, vilket har påverkat resultatet Motsvarande andelar i de tidigare undersökningarna var **80 procent år 2013** och **76 procent år 2008**.

Av de som svarade på frågan var 33 procent mycket nöjda med sin fritid, hälften var ganska nöjda, 15 procent svarade att de var varken nöjda eller missnöjda och tre procent var ganska missnöjda.

Faktorer som begränsar fritidsutövandet uppmättes i samtliga fritidsvaneundersökningarna.

År 2021 var de vanligaste faktorerna coronasituationen (77 procent), tidsbrist (28 procent) och pengar (13 procent).

År 2014 var de vanligaste faktorerna tidsbrist (47 procent), pengar (24 procent) och hälsa (13 procent).

År 2008 var de vanligaste faktorerna tidsbrist (42 procent), pengar (22 procent) och hälsa (15 procent).

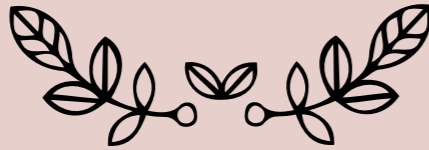
¹² https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/reports/alanningarnas_kultur-och-fritidsvanor_2020_0.pdf

¹³ https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/imported_files/rapport_201_6.pdf

¹⁴ <https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/reports/xrapport2009.1.pdf>

”

Det är inte alltid så lätt att vara människa.

3.1.2. Vi förverkligar

Tabita Nordberg

Tabita är målansvarig för målet

Välmående människor vars inneboende resurser växer

Öppen frågeställning som drivmedel

Vad är välmående? Vad behöver vi för att må bra och vad får oss att känna oss illa till mods? Vad är det klokaste att satsa på för att vi människor ska må så bra som möjligt inombords, i relation till varandra och i förhållande till vår omgivning?

De här frågorna har jag levt med och arbetat med i tretton års tid. När Micke Larsson (huvudsekreterare, utvecklings- och hållbarhetsrådet) ringde mig i oktober 2021 och frågade om jag skulle kunna tänka mig att ta på mig uppgiften som målansvarig för Nätverket bärkrafts ”välmående-mål” så fick jag möjligheten att fortsätta jobba med samma frågeställning som förut men på ett mer övergripande sätt. Istället för att koncentrera mig på en till tjugo personer i taget så bjöds jag in i ett nätverk som värnar om trettio tusen människors välmående. Det mående som berör dig, mig och alla oss på Åland i en gemensam vision om ”blomstrande människor”. Visionen har sina rötter i FN:s sjutton hållbarhetsmål. Ett lokalt och globalt välmående-arbete som handlar om att samverka för det stöd som behövs för att både människan och den jord vi lever på, av och med ska må så gott som möjligt.

Välmående-målet, mål 1, är ett av sju strategiska hållbarhetsmål som arbetar med hållbarhet utifrån ett människoperspektiv. Det mänskliga måendet befinner sig under ständig påverkan av inre och yttre faktorer. Inre intryck i form av tankar,

känslor, stämningar och fysiska förnimmelser och yttre stimuli som uppfattas och tolkas med hjälp av alla våra sinnen. Något som gör att vi lever under ett ständigt flöde av föränderliga inre och yttre företeelser. Något som vi efter bästa förmåga på eget initiativ och med hjälp av andra gradvis får lära oss att leva och handskas med, med stöd av yttre strukturer och inre verktyg.

Välmående-arbetet handlar till stor del om gränsöverskridande relationer då människan inte är någon isolerad eller fixerad företeelse, ett objekt, utan ett känsligt och receptivt subjekt i ständig samverkan med sig själv, andra människor, djur och natur. En insikt som klarnat ytterligare under två år av pandemi med tvingande isolering och oro som pressat många människors mående till bristningsgränsen. Samtidigt som tydligt uttalade restriktioner i vissa fall och situationen i sig utgjort den gränsdragning som behövs för att göra plats i en välfylld kalender för god avskildhet och vila från socialt brus. Med Covid-19 hängande över oss under en längre period och genom frågeställning kring vad som påverkar vårt mående negativt och positivt så har orden isolering och gemenskap löpt igenom flertalet samtal som en överhängande tematik. Ett tema som berättar för oss hur viktigt det här med relation, möten, kontakt och gemenskap är för oss människor.

I det nybildade välmående-teamet, som bara funnits sedan tre månader tillbaka, har vi kommit fram till att vi behöver arbeta för gemenskap(er) som motkraft till splittring, fragmentering, isolering, ensamhet och utanförskap. Vi vill arbeta för alla och en var som under perioder upplever otrygghet, rädsla, utsatthet, hopplöshet och meningslöshet.

”

Det finns en plats för varje människa i ett bärkraftigt samhälle.

För att bana väg för ett arbete mer koncentrerat kring människans utsatthet finns en önskan om att skala ner de sju befintliga delmålen i anslutning till huvudmålet ”Välmående människor vars inneboende resurser växer” till tre tydliga spår. Tre delmål med temat försörjning, trygghet och välbefinnande. Tre ledord som kan ge välmående-arbetet tydligare riktning utan att det sker på bekostnad av omfattning.

Försörjning

Vi vill arbeta för att alla människor på Åland har ett hem att återkomma till varje dag. Ett hem som är utrustat med allt vi behöver för att leva och må bra. Ett hem som skänker glädje och ro. Ingen ska vara ofrivilligt hemlös, frusen eller hungrig på Åland. Det sociala samhälleliga skyddet på Åland bör vara ett stabilt och pålitligt system där ingen människa hamnar utanför det stödsystem som periodvis kan behövas när livssituationen är pressad och det inre livet är ur balans. Vi ska arbeta för att var och en känner tillit inför myndigheter som representerar sociala stödfunktioner på Åland och att var och en som är i kontakt med dessa myndigheter möts av medmänsklighet och förståelse.

Trygghet

Vi vill arbeta för att alla bosatta och alla som kliver i land på Åland som besökare eller som nyinflyttade upplever en övärld som inger trygghet. Ett samhälle där alla allmänna och privata byggnader och rum erbjuder en atmosfär av säkerhet. Vi vill främja trygga mellanmänskliga relationer. Inte bara relationen till oss själva och varandra utan också relationen till djur

och omgivande natur. Vi kommer också att satsa på att samla ihop, sammanställa och dela med oss av kunskap som hjälper till att kultivera var och ens förmåga att hitta inneboende trygghet så att vi kan leva och verka utifrån en inre personlig trygghetszon.

Välbefinnande

Vi vill arbeta för att alla människor i livets alla skeden hittar en plats, aktivitet, service, grupp eller person som gör vardagen lättare, mer behaglig, roligare och rikare. Vi vill stödja alla i livets alla skeden med att hitta mening och syfte.

Om vi får våra basbehov uppfyllda, om vi lever i en trygg omgivning och om vi har tillgång till det som för var och en av oss skänker fysisk hälsa och psykiskt välbefinnande så utgör det en grogrund för oss att blomstra tillsammans. Ett hållbart utgångsläge där ”alla är med i båten” och ingen faller utanför. En stabil och gemensam grogrund för var och ens kreativitet, lust, engagemang, lärande, skapande, lek, vilja, utveckling och mognad. Vad blomstring är, hur det känns och hur det uttrycker sig är upp till var och en av oss att reflektera över. Vad innebär det att blomstra för dig?

För mig är blomstra något jag gärna skulle vilja uppleva tillsammans med alla er i ett samhälle där alla har en plats och uppgift. Ett samhälle där allas våra personliga inneboende resurser kultiveras, belyses, bejakas, uppmuntras och bekräftas.

Och med det tackar jag för mig för den här gången!

Lev väl kära medmänniska! ✂

3.2. Strategiskt utvecklingsmål 2:

Alla känner till och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället

Inga varaktiga framsteg kan nås i ett sammanhang präglat av konflikt och våld. Välgrundad mellanmänsklig tillit och fredliga relationer utgör grunden för långsiktig bärkraft.

Delmål för mål 2:

- 2.1 Alla, oavsett ålder eller kön, känner tillit till såväl människor som samhällsinstitutioner.
- 2.2 Samhället präglas av fredliga relationer. Alla arbetar aktivt för att avskaffa alla former av fysiskt, sexuellt och verbalt våld, särskilt i nära relationer.
- 2.3 Samhället karaktäriseras av ett demokratiskt ledarskap med goda förutsättningar för att agera ledare i våra egna liv och i föräldraskapet.
- 2.4 Samhället inkluderar systematiskt alla människor, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, sexuell läggning, etnicitet, ursprung, religion, annan övertygelse eller ekonomisk ställning, i det sociala, ekonomiska och politiska livet.
- 2.5 Inga hushåll lever i en ekonomiskt utsatt position. Inkomstillväxten är högre för de 40 procent som har lägst inkomster.
- 2.6 Lika arbete ersätts med lika lön.
- 2.7 Alla ungdomar och inflyttade, oavsett ålder, studerar alternativt försörjer sig på egen hand.
- 2.8 Jämställdhet och jämlikhet har uppnåtts, bland annat genom att såväl kvinnor, män och inflyttade är representerade i beslutande organ i både offentlig och privat sektor. Hushållsarbetet fördelas jämnt mellan de vuxna.
- 2.9 Makt, inflytande och resurser är jämlikt fördelade, korruption förekommer inte. Högt valdeltagande.

- 2.10 Samhället är tillgängligt för alla, och både boende och besökare med någon form av funktionsnedsättning beaktas i alla samhällsområden.
- 2.11 Inflytande och delaktighet i all samhällsbyggnad, planering och fysiska strukturer prioriteras högt, med en kontinuerlig och inkluderande dialog.
- 2.12 Föreningslivet/civilsamhället är en motor för nya lösningar som bidrar till förverkligandet av visionen.

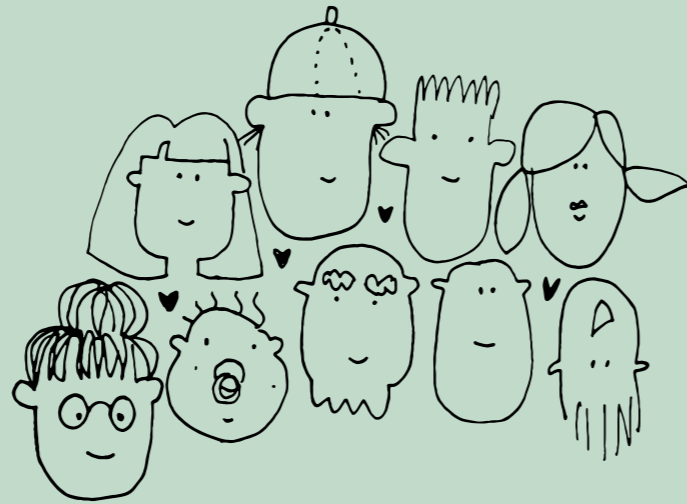
I detta samhälle är också makt, inflytande och resurser jämlikt fördelade och korruption förekommer inte. Föreningslivet erbjuder en stor variation av möjligheter till engagemang och gemenskap. Samtidigt är föreningslivet en motor för nya lösningar som bidrar till förverkligandet av visionen. Samhället karaktäriseras vidare av högt valdeltagande.

3.2.1. Indikatorer

- Andel av befolkningen som anger hög mellanmänsklig tillit
- Gini-koefficienten
- Andel av befolkningen som har upplevt våld i nära relationer under de senaste 12 månaderna
- Andel av befolkningen som upplevt diskriminering och/eller korruption de senaste 12 månaderna
- Jämställdhetsindikator

Andel av befolkningen som anger hög mellanmänsklig tillit

För att kunna mäta tillit mellan människor fick de svarande uppskatta om man i allmänhet kan lita på de flesta människor eller inte. Resultaten visade att andelen ålänningar med hög mellanmänsklig tillit är **63 procent**¹⁵, vilket är en relativt stor andel och ligger ungefär på samma nivå som i de nordiska länderna i allmänhet. De bakgrundsfaktorer som hade ett signifikant samband med den rapporterade tilliten var utbildning, arbetslöshet och den egna ekonomiska situationen. Mellanmänsklig tillit var starkare för de svarande som hade universitets- eller högskoleutbildning, som inte hade varit arbetslösa och för dem som upplevde sin ekonomiska situation som oförändrad eller förbättrad. På individnivå är även självskattad hälsa och nöjdhet med livet viktiga faktorer för mellanmänsklig tillit – nöjdhet med livet kan till och med vara en starkare indikator för mellanmänsklig tillit än utbildningsnivån.

Gini-koefficienten

ÅR	MARIEHAMNS STAD	ÅLANDS LANDSBYGD	ÅLANDS SKÄRGÅRD	ÅLAND
2016	30,90	24,42	27,95	27,40
2017	30,17	23,97	28,18	26,80
2018	30,30	24,40	26,80	27,00
2019	30,90	25,70	27,50	27,90
2020	30,30	24,70	29,10	27,20

Källa: ÅSUB

Gini-koefficienten¹⁶ är det vanligaste nyckeltalet som beskriver inkomstskillnader. Ju högre värde Gini-koefficienten får desto ojämnare är inkomsterna fördelade. Gini-koefficientens högsta möjliga värde är ett. Då får inkomstagaren med de största inkomsterna alla inkomster. Gini-koefficientens lägsta möjliga värde är 0, då inkomsterna för alla inkomstagare är lika stora. I inkomstfördelningsstatistiken anges Gini-koefficienterna som procenttal (multipliserat med 100). Gini-koefficienten beskriver relativa inkomstskillnader. Det sker inga ändringar i Gini-koefficienten, om inkomsterna för alla inkomstagare ändras lika mycket procentuellt.¹⁷

¹⁵ https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/reports/rapport_2018_5_tillit_r.pdf

¹⁶ https://www.stat.fi/meta/kas/gini_keroin_sv.html

¹⁷ <https://www.asub.ax/sv/ekonomisk-hallbarhet-10-inkomstskillnader-gini-koefficient>

Andel av befolkningen som har upplevt våld i nära relationer under de senaste 12 månaderna

Resultaten 2017 visade att **12 procent av de svarande i urvalet hade blivit utsatta för våld i nära relationer under de senaste tolv månaderna**. Kvinnornas andel (16 procent) var markant större än männens (9 procent). Psykiskt våld var den vanligaste våldformen och ungefär var tredje av de svarande som hade blivit utsatta för våld i nära relationer under de senaste tolv månaderna bodde i ett hushåll med ett eller flera barn.¹⁸

Andel av befolkningen som upplevt diskriminering och/eller korruption de senaste 12 månaderna

*I ett demokratiskt samhälle ska alla människor ha samma rättigheter, behandlas lika inför lagen och skyddas mot diskriminering. Med diskriminering menas att en person behandlas sämre än en annan i en liknande jämförbar situation. Etniskt ursprung, religion eller annan övertygelse, sexuell läggning, kön, könsuttryck, könsidentitet, ålder eller funktionshinder får inte påverka möjligheten för en person att delta i samhället.*¹⁹

Upplevt diskriminering under de senaste tolv månaderna

2007	55 % ²⁰
2010	49 % ²¹
2020	40 % ²²

Jämställdhetsindikator

Gender Inequality Index – indexet för bristande jämställdhet

2016	0,054
2017	0,027
2018	0,027
2019	0,055
2020	0,011

Källa: ÅSUB

¹⁸ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/guidedocument/vald-i-nara-relationer-webb.pdf>

¹⁹ <https://www.ombudsman.ax/>

²⁰ <https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/reports/rap20077do.pdf>

²¹ https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/reports/rapport_2010_8_0.pdf

²² https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/reports/diskrimineringsundersokning_2020_0.pdf

UNDP – FN:s utvecklingsorgan - mäter varje år mänsklig utveckling i världens länder, med hänsyn till hälsa, utbildning och inkomst - HDI - Human Development Index. År 2010 infördes ett nytt index: GII, Gender Inequality Index, som även tar hänsyn till jämställdhet. Det är alltså väldigt grundläggande parametrar som bygger på välfärd och politik. Indexet skall utläsas på så sätt att desto lägre värde desto mer jämställd är regionen, ett index på 0,000 är helt jämställt och ett index på 1,000 är så icke-jämställt som möjligt. Ett index på exempelvis 0,075 innebär ett 7,5 procentigt tapp i prestation över de tre dimensionerna hälsa, egenmakt och arbetsmarknad.

Åland placerar sig normalt väldigt högt i en internationell jämförelse av nyckeltalet Gender Inequality Index (GII), mycket beroende på den låga fruktsamheten i åldern 15–19 år bland kvinnorna på Åland. Det som normalt talar till Ålands fördel gällande Gender Inequality Index (GII) är den låga mödradödligheten, den låga fruktsamheten, den höga utbildningsnivån samt det relativt höga arbetsmarknadsdeltagandet. Däremot försämras nyckeltalet normalt på grund av kvinnornas låga andel bland lagtingsledamöterna. **År 2020 var det beräknade Gender Inequality Index (GII) för Åland ca 0,011**, det vill säga ungefär ett 1,1 procentigt tapp i jämställdhetsprestation. Ett genomsnitt för åren 2002–2020 ger Åland ett GII nyckeltal med värdet 0,044 enligt ÅSUBs beräkningar.²³

²³ <https://www.asub.ax/sv/ekonomisk-hallbarhet-9-gender-inequality-index-gii>

3.2.2.

Vi förverkligar

Dan Sundqvist

Dan är målsansvarig för målet *Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället*. Under skrivprocessen har processledare Kristin Mattsson fungerat som bollplank.

Arbetet med att förverkliga och nå mål 2 är i full gång på flera nivåer - det sprudlar av initiativ för att förverka målet. Även om vi har kommit en bit på vägen finns det fortfarande några uppförs- och nedförsbackar kvar att klara av. Nedan lyfts några exempel som genomförs för att nå delmålen inom mål 2.

Under år 2021 tillsattes en arbetsgrupp för att närmare arbeta med frågor som berör målet och dess förverkligande. Arbetsgruppen har under flera möten diskuterat möjligheterna att dels revidera delmålen, dels vilka åtgärder som kan ha störst effekt för att nå mål 2. Arbetsgruppen består av individer med olika erfarenheter och perspektiv som alla bidrar till att ge en bild av hur vi kan nå mål 2 på Åland.

Ålands lagtings gruppleddarforum

Ålands lagting har det övergripande politiska ansvaret för utvecklings- och hållbarhetsagendans förverkligande. Inom lagtingen finns ett gruppleddarforum där samtliga partier i lagtingen är representerade. Gruppleddarforumet har redan börjat arbeta med frågor som specifikt berör deras område och har visat ett stort intresse för mål 2. Synergierna är många och arbetet fortsätter på både övergripande nivå och i konkreta frågeställningar.

Barnen hörs

Den 25 mars 1991 antog det åländska parlamentet den finländska anslutningen till FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Nästan exakt 30 år senare presenterar Rädda Barnen "Civilsamhällets arbetsrapport om barns rättigheter på Åland". En arbetsrapport som under 2022 förväntas bli Ålands alternativrapport till FN:s barnrättskommitté. Ett gediget arbete har genomförts av föreningen med att höra barn och unga samt organisationer och aktörer som arbetar med barn. Rapporten ger inte bara en överblick av det åländska samhället ur ett barnrättsperspektiv utan innehåller även faktarutor för att göra texten mer förståelig utifrån ett barns perspektiv.²⁴

NordicCiv

Ur coronakrisen växer ett starkare nordiskt nätverk av civilsamhälle fram. Bland de nordiska länderna har civilsamhället spelat en historiskt viktig roll i att stödja demokratiutveckling, folkbildning och regional samverkan. I strategin för att Norden ska bli världens mest hållbara och integrerade region har de nordiska samarbetsministrarna etablerat ett nordiskt civilsamhällsnätverk med 40 representanter från de nordiska länderna. Åland finns med i nätverket och representeras av Finlands Röda Kors Ålands distrikt och Ålands näringsliv. Nätverket är tvärsektorielt sammansatt utifrån olika parametrar, såsom tematiskt fokus och geografisk representation. Nätverket har namnet NordicCiv och koordineras av Global Utmaning i Sverige.²⁵

Jämställdhetsplaner

Jämställdhet är lönsamt för oss alla i samhället. Vi har alla att vinna på ett medvetet och målinriktat jämställdhetsarbete. En kartläggning 2019 gjord av Ålands ombudsmannamyndighet av dåvarande jämställdhetsplaner hos myndigheter, kommuner och skolor på Åland visade på brister i jämställdhetsplanering. Aktiv uppföljning, information och stöd från ombudsmannamyndigheten har nu lett till att många har uppdaterat eller håller på att uppdatera sina jämställdhetsplaner. Samtidigt behöver alla verksamheter också tänka på hur jämställdhetsarbetet ser ut konkret i verksamheten.

Bekämpning av våld

Social hållbarhet på Åland innebär ett samhälle där grundläggande mänskliga rättigheter respekteras. Att inte bli utsatt för våld är en mänsklig rättighet men vi vet genom flertalet studier att det är en rättighet som dagligen kränks. För att nå jämställdhet behövs ett aktivt arbete för nolltolerans mot våld i nära relationer samt förebyggande arbete mot värderingar, normer och attityder som upprätthåller våldsutövandet. Enligt den åländska kartläggningen av våld i nära relationer är det vanligare att kvinnor söker stöd och hjälp hos vänner och släktingar än att de vänder sig till någon av samhällets hjälpinstanser.

Åland har förbundit sig till Istanbulkonventionen om förebyggande och bekämpande av våld mot kvinnor och av våld i hemmet. Enligt konventionen ska samhället vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga, utreda, straffa och gottgöra våld i hemmet. Ett samordningsorgan ska ansvara för att genomföra, bevaka och utvärdera politiken och åtgärderna. Ålands landskapsregering har tillsatt en kommitté för implementeringen av konventionen. I kommittén sitter myndigheter som möter våldsutsatta personer. Kommittén har som uppdrag att utarbeta handlingsplaner, vidta åtgärder för kunskapshöjande insatser samt samverka för att möjliggöra heltäckande hantering av våld i nära relationer.

Det ska erbjudas stöd till personer som har utsatts för sexuellt våld, likaså skydd och hjälp för barnvittnen. Det är också viktigt att tystnadsplikten för vissa yrkesgrupper inte utgör ett hinder för möjligheten att under särskilda omständigheter göra en anmälan.

²⁴ <https://raddabarnen.ax/app/uploads/2021/03/civilsamhallets-arbetsrapport-om-barns-rattigheter-pa-aland-mars2021.pdf>

²⁵ <https://globalutmaning.se/nordiskanatverket/>

”

För att nå jämställdhet behövs ett aktivt arbete för nolltolerans mot våld i nära relationer samt förebyggande arbete mot värderingar, normer och attityder som upprätthåller våldsutövandet.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Ålands handikappförbund har 2019 - 2022 utbildat kommuner och andra myndigheter på Åland om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Handikappförbundet har också tillsatt ett ungdomsråd med syftet att förbättra situationen för unga med funktionsnedsättningar. Rapporten ”Hur upplever personer med funktionsnedsättning sin situation på Åland?” från år 2020 utgör en grund för arbetet med att implementera rättigheter för personer med funktionsnedsättning och för det nya funktionshinderspolitiska åtgärdsprogrammet för Åland.

Biologisk mångfald och demokrati

Ålands Natur och Miljö, Mål 4 och Mål 2 samarbetar inom ett Åland 100-projekt för att utse nya landskapsarter inom fem kategorier: fjärilar, skalbaggar, amfibier, makrofyter och träd. Syftet med projektet är att sprida kunskap om Ålands biologiska mångfald och samtidigt genomföra en demokratiövning för alla på Åland. För varje kategori finns tre kandidater och röstningen sker under maj månad på ett bibliotek nära dig. Biblioteken har kandidataffischer med ”intervjuer” av varje kandidat samt tillhandhåller röstningssedlar och valurnor. Folkets röst för nya landskapsarter överlämnas sedan till Ålands landskapsregering som uppmanas att fatta ett politiskt beslut som fastslår de framröstade arterna som Ålands nyaste landskapsarter.

Målsvariga reflektorer kring delmålens status

Text: Dan Sundqvist

Media rapporterar om att demokratin försvagas av ”fake news” och västerländska demokratiskt valda ledare blickar alltmer mot auktoritära regimer, men hur påverkas vi? Vad har Åland för möjligheter att skapa ett samhälle där alla inkluderas i samhällsdiskussionen och där vi värdesätter det demokratiska samtalet?

De senaste åren har Ålands fredsinstitut ordnat Kastelholmssamtalen - ett återkommande evenemang som belyser fredsfrågor ur olika perspektiv. I år var samtalet tillbaka i sin ursprungliga miljö inne i Kastelholms slott. Årets samtal med temat ”Genombrott eller sammanbrott? Om förtroendeskapande och nedrustning idag” var högaktuellt med tanke på den aggressiva invasionen av Ukraina som skedde bara veckor innan samtalet. Under samtalet kom Mikael Wigell att förklara vad som skrämmer auktoritära regimer - demokrati. Diktaturer och auktoritära regimer gör allt för att demokratin inte ska få fäste. Det är, enligt Wigell, vårt bästa vapen mot regimer och diktaturer. Nå vad betyder det för de egensinniga ålänningarna och mål 2?

Åland har väldigt bra förutsättningar för att skapa ett samhälle som präglas av när demokrati, hög tillit och delaktighet. Studier visar att Åland, likt övriga Norden, har hög mellanmännisklig tillit och tillit till institutioner - i folkmun kallat det nordiska guldet - högre än övriga länder i världen. Tilliten har skapats under många årtionden eller till och med århundraden genom olika processer och den är inte en resurs som kan tas för given. Vi har helt enkelt tillit så in i Norden!

Det ska inte ses som om att andra länder saknar tillit men att det är få som kommer i närheten av samma nivåer som de nordiska länderna. ÅSUB:s tillitsstudie (2018) visar att ungefär en tredjedel av alla på Åland inte upplever en hög tillit. Vi vet att det finns grupper som exkluderas och de grupperna har mindre tillit till samhället liksom samhället till grupperna. Vi vet också att det finns individer i vårt samhälle som inte åtnjuter ett fullt deltagande i samhället. De står utanför och tittar in, utan möjligheter att påverka eller delta.

Hur kan vi höja tilliten i samhället? Enligt Nordiska ministerrådet²⁶ finns det några konkreta steg som vi kan ta för att öka tilliten i samhället. Vi kan agera med öppenhet och transparens, bekämpa alla tecken på korruption, motverka social exkludering i samhället, stötta föreningslivet, höja utbildningsnivån hos befolkningen och satsa på dem med risk för ofullständig grundskoleutbildning. Vi kan motverka uppkomst av arbetslöshet, i synnerhet långtidsarbetslöshet. Detta sätter särskilt fingret på behovet av effektiv integration av flyktingar och invandrare på arbetsmarknaden.

Indikatorerna för mål 2 visar att vi ännu inte har det visionära samhälle som vi eftersträvar med utvecklings- och hållbarhetsagendan. Vi har arbete kvar att göra. Turligt nog kan indikatorerna ge oss en vägvisning för hur vi kan handskas med dessa utmaningar. Utmaningarna är på olika nivåer och av olika omfattning. En del är enkla medan andra är otroligt komplexa och svårnavigerade. Ibland kan det till och med stå utanför våra möjligheter att påverka! Nedan tar jag upp några exempel på utmaningar som jag ser i arbetet med att nå mål 2.

Idag är inte alla delaktiga i samhället. Vi har tyvärr strukturer som upprätthåller att alla på Åland inte kan vara delaktiga och känna tillit. Det handlar om personer som befinner sig i periferin av de normer som vi omges av i samhället. Som på många andra ställen i världen är det svårt att vara delaktig i samhället om majoriteten inte bjuder in till delaktighet. Om dessutom normen upprätthålls av lagstiftning som är gammalmodig och inte uppdaterad kan detta bara förstärka normer som exkluderar. Vi behöver ta det i beaktande om vi ska uppnå agendans mål med att alla ska vara delaktiga i samhället. Det finns inte några enkla ”quick fix” på problemet utan vi behöver se till oss själva och strukturerna som vi har byggt upp. Tillit och delaktighet är sammanlänkade och om vi gör samhället mer inbjudande till delaktighet kan vi skapa mer tillit. När vi diskuterar tillit och delaktighet bör vi ha i åtanke

ett afrikanskt ordspråk som lyder ”tills någon berättar lejonets version kommer jägarens historia alltid att vara den bästa”.

Undersökningar visar att ungefär en tredjedel på Åland har upplevt diskriminering. Kvinnor uppger markant oftare än män att de upplevt diskriminering på grund av könstillhörighet. Nästan varannan med annat modersmål än svenska har upplevt diskriminering på Åland och flera har upplevt att det hänt fler än en gång under det senaste året. Genom utbildningsinsatser och åtgärder inom mångfaldsfrågor kan vi öka förståelsen för våra medmänniskor och förhoppningsvis även minska diskrimineringen i samhället.

Den kanske viktigaste grundstenen för att uppnå visionen i utvecklings- och hållbarhetsagendan är att vi respekterar mänskliga rättigheter. Ett jämställt samhälle där ingen behöver utsättas för våld är ett måste. Arbetet med att förebygga våld och systematisk utsatthet borde stå i centrum för våra åtgärder. Framför allt borde vi arbeta systematiskt med förebyggande åtgärder som ska vara tillgängliga för alla.

Tillbaka till Mikael Wigell och tanken om att demokrati är det bästa vapnet mot auktoritära regimer och diktaturer. Åland har det otroligt bra ställt för att motstå dessa krafter. Men vi har också utmaningar som jag delvis har redogjort för ovan. Jag tror att om vi är agendan trogna och arbetar för ett bärkraftigare samhälle där alla inkluderas, är delaktiga, känner verklig tillit till sina medmänniskor och samhälle så kommer vi långt. Men jag vill understryka att hållbarhetsarbete inte är lätt. Det ska inte vara lätt. För då skulle vi redan leva på en ö där alla kan blomstra. Hållbarhetsarbete kräver att vi funderar och implementerar nya lösningar på befintliga utmaningar och problem. Vi har alla möjligheter och förutsättningar! ✂

”

Vi har alla att vinna på ett medvetet och målinriktat jämställdhetsarbete.

²⁶ Tillit – det nordiska guldet (2017) Nordiska ministerrådet, <http://dx.doi.org/10.6027/ANP2017-731>

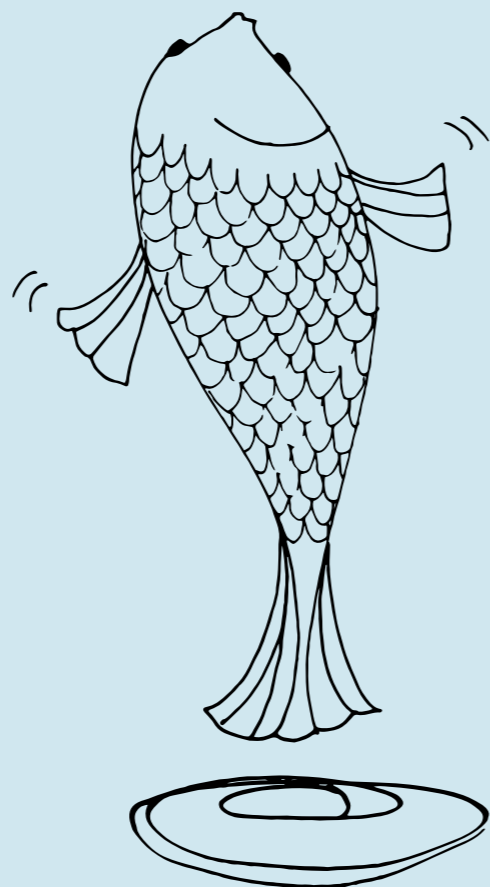
3.3. Strategiskt utvecklingsmål 3:

God vattenkvalitet

Vatten är en grundförutsättning för allt levande på planeten. På Åland finns en utbredd insikt om betydelsen av ett friskt Östersjön med alla dess vikar, djupgröpar och ytvatten samt tillgången till friska sjöar för rent dricksvatten.

Delmål för mål 3:

- 3.1 Alla på Åland har kunskap om och tar ansvar för att åländska vatten uppnår god kvalitet.
- 3.2 Ålands röst i Östersjön är proaktiv. Åländska aktörer och individer samverkar med övriga Östersjöregioner för att påverka och uppnå vatten av god kvalitet.
- 3.3 Näringslivet på Åland använder hållbara cirkulära lösningar och bidrar till minst halverade utsläpp av näringsämnen till 2030 (jämfört med 2015).
- 3.4 Hänsyn till klimatförändring och dess konsekvenser integreras i alla utvecklings- och planeringsprocesser som påverkar vattenbruk och havsanvändning.
- 3.5 Människoskapade nettoutsläpp av fosfor och kväve till vatten har minst halverats år 2030 (jämfört med 2015).
- 3.6 Internbelastningen av fosfor i sjöar och vikar har identifierats och åtgärder pågår för minskningar.
- 3.7 Människoskapade kretslopp av näringsämnen är till största delen slutna. Åland är ledande i Östersjöregionen gällande cirkulärt omhändertagande av näringsämnen 2030 och exportör av näringsämnen 2051.
- 3.8 Läckage av farliga ämnen, såsom läkemedel, växtskyddsmedel, hushållskemikalier, mikroplaster och gifter till vattenmiljön har minskat till icke skadliga nivåer. Nedskräpningen av vattenmiljön har upphört.
- 3.9 Ett samlat helhetsperspektiv på VA-användningen som säkerställer att handlingsplaner och åtgärder innebär förbättringar av vattenkvaliteten.

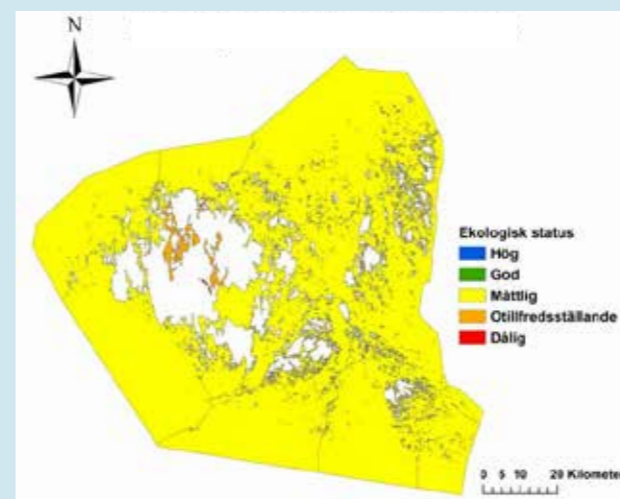
3.3.1. Indikatorer

- Vattnets kvalitet
- Utsläpp av fosfor och kväve
- Genomförandegrad av vattenvårdsåtgärder

Vattnets kvalitet

Vattnets ekologiska status 2012–2018 presenteras för kustvatten och insjöar i separata kartor och kartorna uppdateras vart 6:e år. Nästa uppdatering för indikatorn är 2024.²⁷

²⁷ <https://aland.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=94a8b34b974647aba92e1ebb860cd5bb>

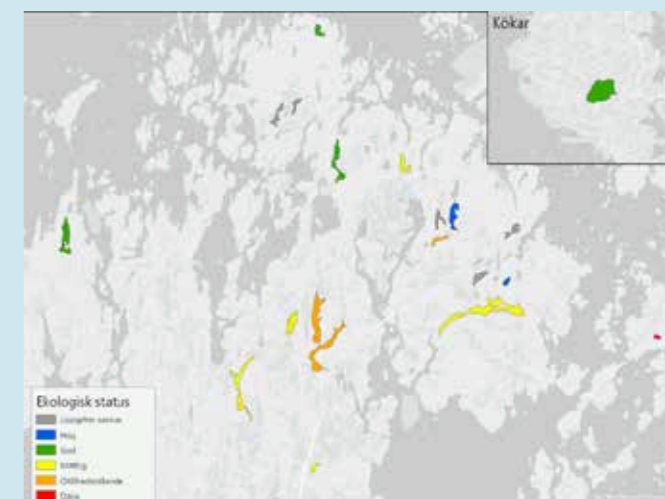
Ålands kustvattens ekologiska status 2012–2018.

Utsläpp av fosfor och kväve

Belastningen på kustvatten härstammar från bosättning, jordbruk, fiskodling, industri, turism och därtill naturlig avrinning samt atmosfärisk deposition. Fosfor härstammar till stor del från fiskodlingarna på Åland, medan kväve till stor del härstammar från jordbruk, fiskodling och naturlig avrinning. Insjöar på Åland belastas främst från bosättning, jordbruk, skogsbruk och naturlig avrinning. Höga värden kan vissa år bero på hög nederbörd.²⁸

Byte av belastningsmodell för utsläppsberäkningar pågår, där Åland kommer att tillämpa SMHI:s modell. Beräkningarna för 2021 är således ofullständiga och inga data kan presenteras.

²⁸ <https://www.asub.ax/sv/ekologisk-hallbarhet-4-vattendragbelastning-en-pa-aland>

Ålands sjöars ekologiska status 2012–2018.

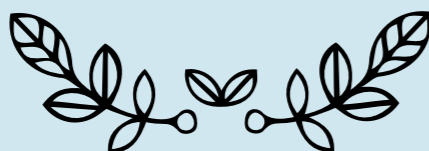
Genomförandegrad av vattenvårdsåtgärder

Enligt EU-krav ska alla medlemsländer ta fram åtgärdsprogram för vatten med syfte att nå god vattenkvalitet. I det åländska åtgärdsprogrammet för grundvatten, sjöar och kustvatten finns 21 åtgärder för förbättring av havsmiljöns²⁹ tillstånd kompletterat med 39 åtgärder sett till hela vattenmiljön³⁰. En del av detta arbete är löpande och pågående, men många åtgärder är också klara. Vid en avstämning 20.4.2022 konstaterades att 14 av 21 åtgärder för havsmiljöns tillstånd har genomförts³¹. Klart är exempelvis kartering av undervattensnatur samt framtagande av havsplaner för vattenområden för att kommunicera till allmänheten om värdefulla havsmiljöer och arter. Påbörjade vattenvårdsåtgärder innefattar minskat näringsläckage från jordbruk och avloppsvatten, minskat utsläpp av skadliga ämnen samt klimatanpassningsåtgärder. Fortfarande kvarstår arbetet med lagstiftning, utsläpp från vattenbruk, jordbruk, sjöfart och enskilda avlopp, hållbart fiske och skydd av våra fiskebestånd.

²⁹ <https://aland-paverkavattnen.demos.fi/atgarder-inom-havsvarlden/>

³⁰ https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/guidedocument/3-vattenatgardsprogram_remiss_2020_0.pdf

³¹ <https://aland-paverkavattnen.demos.fi/atgarder-inom-havsvarlden/>

3.3.2. Vi förverkligar

Ann Nedergård

Ann är målsvarig för målet *God vattenkvalitet*.

Det sjuder av liv i våra vatten på Åland. Både bildligt i strandkanter och våtmarker men också i handling med olika initiativ för våra vatten. Det är otroligt glädjande och det behövs, för målet med god vattenkvalitet har tyvärr dåliga förutsättningar att uppnås till 2030.

Delmålen inom mål 3 handlar om att vara Östersjöns röst, både lokalt och internationellt. Det handlar om att få fler att ta ansvar för och bidra till arbetet för vattenkvalitet på olika sätt. För att minska näringstillförseln till våra vatten, är cirkulära lösningar inom avlopp, industri och livsmedelsframställning viktiga. Riktigt svåra utmaningar är internbelastningen från sediment i sjöar och havsvikar samt det som vi kallar gamla synder, alltså höga halter näringsämnen från tidigare gödselgivor som finns kvar i våra jordar. Sedan har vi problemen med farliga ämnen som, så länge de används, också hamnar i våra vatten.

Arbetet för vattenkvalitet engagerar många och för att inspirera ännu fler presenteras här ett pärlband av olika aktiviteter som pågår på Åland.

Näringslivet jobbar för hållbara lösningar. Livsmedelsindustrin söker ständigt nya cirkulära modeller och stöttar på olika sätt bönderna i denna utmaning; Dahlmans, ÅCA, ÅTH, Chipsen/Orkla för att nämna några. Låt dig inspireras av deras arbete i Axganpodden.³² Läs också mer om projektet Hungry for Saltvik.³³ Många företag och organisationer har också valt att kranmärka³⁴ sig – ett annat sätt att hjälpa arbetet för våra vatten framåt.

³² <https://landsbygd.ax/axganpodden/>

³³ <https://www.hungryforaland.fi/haringshjalten/>

³⁴ <https://vattenskydd.ax/kranmarkt/>

”

Livsmedelsindustrin söker ständigt nya cirkulära modeller och stöttar på olika sätt bönderna i denna utmaning.

Myndigheternas stora uppgift omfattar bland annat förvaltningsplan och åtgärdsprogram för våra vatten samt att se till att övervakning sker, så att vi kan mäta utvecklingen. Samhällsplanering, lagstiftning, olika projektinitiativ, internationella samarbeten, modellverktyg för näringsbelastning och plaststrategi för Åland³⁵ är andra viktiga aktiviteter.

Inom den kommunala sektorn är VA samarbetet för Åland sedan flera år ett etablerat samarbete och nu en kraft att räkna med. Vattenskydd.ax³⁶ är ett annat positivt inslag, en viktig pusselbit för att sprida information och inspiration om vad man kan göra för att skydda våra vatten.

Tredje sektorn står för ett enormt åtgärdsarbete för våra vatten. Rädda Lumparn som kämpar för bättre vattenkvalitet, Ålands Natur & Miljö som slår vakt om naturglädjen samt Ålands fiskevårdsförening som arbetar med vattenvård och utsättning av fiskyngel är tre exempel på föreningar vars insatser gör stor skillnad. Vilken kraft ni är, stort tack!

³⁵ <https://www.regeringen.ax/nyheter/strategi-forhindra-plast-mikroplast-sprids-miljon>

³⁶ <https://vattenskydd.ax/>

”

Låt dig inspireras av flertalet våtmarker:
Nabben i Mariehamns Stad, Söderbergs i Ämnäs,
Wallins Oas i Sund, Hammarudda gård,
Granlids i Vårdö, Storängsdikets damm i
Jomala, Södergårds i Lillbollstad, Gloet
i Sund och den nya våtmarken som planeras
i Svibyviken.

Dammar och våtmarker planeras och byggs i varje kommun och i nästan varje by. Åtgärderna är delvis en följd av klimatförändringarna, som har satt fokus på ett allt större behov av bevattningsvatten till jordbruket. Multifunktionella våtmarker minskar näringsbelastningen på våra vattendrag, men de bidrar också till mycket annat. Våtmarkerna är motståndskraftiga mot klimatpåverkan då de skyddar vid torka, reducerar översvämningsrisk, upprätthåller den biologiska mångfalden samt ökar grundvattenbildningen. Låt dig inspireras av flertalet våtmarker: Nabben i Mariehamns Stad,³⁷ Söderbergs i Ämnäs,³⁸ Wallins Oas i Sund, Hammarudda gård,³⁹ Granlids i Vårdö,⁴⁰ Storängsdikets damm i Jomala, Södergårds i Lillbollstad,⁴¹ Gloet i Sund⁴² och den nya våtmarken som planeras i Svibyviken, ett samarbete mellan Mariehamn och Jomala.

³⁷ <https://www.mariehamn.ax/trafik-och-miljo/vatmarker>

³⁸ <https://leader.ax/vatmark-amnas/>

³⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=ukWxUTT8JDC>

⁴⁰ <https://vattenskydd.ax/granlids-vatmark/>

⁴¹ <https://vattenskydd.ax/win-win-for-johan-och-vattenmiljon/>

⁴² <https://leader.ax/restaurering-av-vatmarksomrade-i-gloet-sund/>

LEADER-programmet⁴³ är en pärla i åtgärdsarbetet för våra vatten. Ett exempel är fiskelagen i Brändö och deras projekt med vassklippning⁴⁴. Ett annat är Ålands Vattens Leaderfinansierade arbete för att minska näringsförlusterna från jordbruksmark⁴⁵ – ett vinn-vinn-koncept för grödorna och för vattenmiljön.

Landsbygdsutvecklingens strävan efter en hållbar livsmedelsförsörjning gynnar många led och i slutändan även våra vatten. En del om det arbetet kan man lyssna på i ovannämnda Axganpodden. På livsmedelsstrategins webbsida⁴⁶ kan man också läsa om till exempel braxenburgare, stekt nors och spiggfiske.

ALLA initiativ är fantastiska och vi kan idag också se att det finns de som ser en kommersiell vinning i åtgärder för våra vatten. För att nämna ett par exempel så väljer jag familjen Fällman som erbjuder vassklippning samt de unga entreprenörerna som startar en båtbottentvätt i Västra hamnen.

⁴³ <https://leader.ax/>

⁴⁴ <https://www.facebook.com/sainivassen/>

⁴⁵ <https://vattenskydd.ax/lantbruk/>

⁴⁶ <https://landsbygd.ax/livsmedelsstrategin/>

Målsvariga reflektar kring delmålens status

Text: Ann Nedergård

Vad betyder vatten för dig? Vatten är en nödvändighet för oss alla. Människokroppen består till 60 procent av vatten. Maten vi äter kräver vatten vid framställning och förädling. Drycken vi dricker är eller består till stor del av vatten. Vi färdas på och i vatten och de flesta av oss njuter av att bada. Världens ekosystem, ja allt levande, behöver vatten.

För mig är vatten mitt yrke men faktiskt också en stor del av min identitet. Vattenkvalitet för mig är att jag kan bada på somrarna och att jag kan dricka det vatten som finns i kranen utan att vara orolig att det innehåller något farligt. Vatten är en självklar källa till glädje och positiva upplevelser. Jag tackade ja till uppdraget som målsvarig för mål 3 eftersom vatten är en så väsentlig del av vad jag tycker är viktigt i livet.

Jag tänker på vatten som en del av ålänningarnas egensinniga folksjäl. Vi omges av vatten och tar det ofta för givet. Men om vi blir utan eller har vatten av dålig kvalitet är vi ålänningar än mer utsatta än människor i våra närregioner, inte minst på grund av vårt insulära läge. Om våra vatten inte mår bra påverkar det både Ålands utveckling och Ålands själ.

Så, hur ligger vi till? Med tanke på hur lång tid förändringarna tar är mål 3 en otrolig utmaning. Vi har genomarbetade mål och färdplaner för vatten. Vi har en tydlig vision om vatten av god kvalitet – och det går att mäta. Vi har många engagerade personer och organisationer och mycket görs. Se bara så många exempel som finns under Vi förverkligar.

Struktur, mål och färdplaner skapar förutsättningar för kontinuerlig förbättring och det är bra, för de flesta av våra vatten har en måttligt god status. Kartorna som visar vattnets status är gula med inslag av orange och till och med rött. Flera av våra inre vikar och sjöar har också otillfredsställande status.

Status i vattendragen varierar från år till år och för vissa vattenområden ser vi ibland även försämringar. Förbättringen går med andra ord långsamt, men vi kan i alla fall säga att vi rör oss i rätt riktning. Belastningen av näringsämnen som orsakar övergödningen har inte minskat i någon nämnvärd omfattning senaste åren och vi har också svårt att mäta utsläppsminskningarna, vilket gör det svårt att följa upp. Vad vi däremot kan säga med säkerhet är att utsläppen behöver fortsätta minska. Utsläpp från hushållen, från jordbruket, skogsbruket, vattenbruket, från industrin och från avloppsvatten; både näringsämnen och farliga ämnen.

Vi behöver minska både punktbelastning och diffus belastning samt försöka påverka det vi kan vad gäller atmosfäriskt nedfall.

Målet med god vattenkvalitet är beroende av att arbetet går framåt även inom de andra målområdena. På ett naturligt sätt står målet om biologisk mångfald och ekosystem i balans nära målet om god vattenkvalitet och våra mål samverkar också mycket. Ett annat mål som många är beroende av är målet om hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Hur varor och tjänster produceras och konsumeras, har självklart en påverkan på våra vatten.

”

Stötta, samarbeta
och hjälp varandra
att blomstra.

Hur skulle det bli om inget görs? Om vi inte följer åtgärdsplaner, framtagna från forskning och fakta, kommer vi heller inte se några nämnvärda förbättringar i vattenkvaliteten och vi kan då inte uppnå målet med god vattenkvalitet.

Vad ska vi göra då? Förstås ska vi fortsätta arbeta i rätt riktning. Vi ska fortsätta jobba framåt, med alla engagerade personer och inom de sektorer där det finns förutsättningar att lyckas. Vi ska lyfta fram de goda exemplen och på så sätt engagera fler.

Det är ett fantastiskt team som jobbar med målet om vattenkvalitet. Vi som är engagerade i målet för vattenkvalitet har en uppgift i att synliggöra vattnens status på ett bra sätt. Vi behöver synliggöra vår färdplan, våra delmål och alla de åtgärder som utförs, på ett sätt som gör att fler inspireras och att fler engageras. Vi behöver ta vara på erfarenhet och jobba för att få in nya krafter. Vi behöver också klappa varandra och alla andra som jobbar för våra vatten på axeln. Vi kan hjälpas åt att berömma framgångar och det vore fint om vi på så sätt också kunde hjälpa varandra att blomstra.

Ett par uppmaningar och några hurrarop till:

POLITIKER

- Långsiktig utveckling kräver en lagstiftning i tiden som ger vattnen bra förutsättningar och näringslivet en framförhållning inför kommande krav.
- Det är mycket som ska prioriteras i olika sektorer, men jag ber er ta ett strategiskt grepp kring visionen att få mer projektmedel från EU till Åland. Det finns resurser som inte skulle belasta den åländska budgeten men däremot skapa både arbetstillfällen och öppna fler möjligheter för att snabbare uppfylla våra hållbarhetsmål.

TJÄNSTEMÄN

Åland har samma skyldigheter att uppfylla krav från EU som andra mycket större länder och regioner, trots vår ringa storlek. Att uppfylla kraven vad gäller förvaltningsplan och åtgärdsplan för vatten, havsdirektiv, översvämningsdirektiv och så vidare är ingen liten uppgift. Tack för det arbete ni gör! Fortsätt arbetet med kartläggning och åtgärdsplaner så att vi utifrån behov kan prioritera rätt åtgärder. Då får vi förutsättningar att nå målen.

Arbeta aktivt för att hjälpa hela det åländska samhället att ta del i åtgärdsarbetet. Arbeta för att Åland i större utsträckning ska ta del av den finansiering som finns att söka inom EU:s olika program.

NÄRINGSLIVET

Se möjligheterna! Cirkularitet och resurshushållning är visserligen modeord, men de är här för att stanna. Regler skärps och kraven ökar ständigt. Kan ni ligga steget före finns det mycket att vinna. Inte minst via kostnadsinbesparingar, goodwill och att locka ny arbetskraft. Häng med på skutan!

ALLA ÅLÄNNINGAR

Beröm positivt miljöbeteende och var själv ett föredöme. Tvätta inte bilen på gatan. Om du behöver läkemedel, se om du kan välja de som är bättre ur miljöhänseende⁴⁷. Cykla istället för att ta bilen. Fundera på segelbåt som alternativ till motorbåten. Fler tips för vad du kan göra för skydda våra vatten finns på vattenskydd.ax.

Stötta, samarbeta och hjälp varandra att blomstra. ✕

⁴⁷ <https://vattenskydd.ax/nya-infoblad/>

”

Om vi blir utan eller har vatten av dålig kvalitet är vi ålänningar än mer utsatta än människor i våra närregioner, inte minst på grund av vårt insulära läge.

- Ann Nedergård -

3.4. Strategiskt utvecklingsmål 4:

Ekosystem i balans och biologisk mångfald

Biologisk mångfald är en avgörande grund för jordens livsuppehållande system och vår nuvarande och framtida välfärd vilar på denna grund. Biologisk mångfald bidrar till ökad motståndskraft i ekosystemen.

Delmål för mål 4:

- 4.1 Alla som bor och verkar på Åland har insikten om att djur, växter och ekosystem har ett egenvärde i sig själva. Kunskap om biologisk mångfald, ekosystem i balans samt särskilt värdefulla arter och biotoper är hög inom alla samhällssektorer.
- 4.2 Ekosystem och biologisk mångfald är integrerade i alla utvecklings- och planeringsprocesser för mark- och havsanvändning (s.k. regional grönstruktur) och används som redskap för att mildra effekter av klimatförändringarna, motverka habitatfragmentering och -förstöring samt säkerställa gröna korridorer.
- 4.3 Miljöpåverkan av invasiva arter är så låg att på Åland naturligt förekommande arter och biotoper inte hotas.
- 4.4 Havs-, kust-, och landområden samt särskilt skyddsvärda biotoper och arter på Åland är skyddade minst till den nivå och omfattning som EU:s regelverk kräver.
- 4.5 Naturförlusten har avstannat. Områden där särskilt skyddsvärda biotoper eller arter tidigare förekommit har antingen återställts eller så har dessa arter och biotoper återinförts eller återskapats inom områden som särskilt lämpar sig för dessa förekomster.

3.4.1. Indikatorer

- Andel skyddad mark
- Andel skyddat vatten
- Attityd hos allmänheten till biologisk mångfald

Andel skyddad mark

Ålands naturreservat (inklusive Natura 2000 områden med fredningsbeslut och/eller avtal) uppgick år 2020 till ca 3 057 hektar landareal. Uttryckt i procent av Ålands areal täcker naturskyddsområden ca 2,0 procent av landarealen.⁴⁸

ÅR	LAND	% AV ÅLAND
2016	2 777	1,79
2017	2 777	1,79
2018	2 799	1,80
2019	2 808	1,81
2020	3 057	1,97
2021	3 105	2,00

Källa: ÅSUB

I ytan ingår arealen som täcks av skyddade arter i de fall som dessa ligger inom naturreservat (inklusive Natura 2000 områden med fredningsbeslut och/eller avtal). Jämförelse mellan 2016 års data för areal som täcks av skyddade arter som inte ligger inom naturreservat (inklusive Natura 2000 områden med fredningsbeslut och/eller avtal) kan göras i SkogsÅland 2027.⁴⁹

⁴⁸ <https://www.asub.ax/sv/ekologisk-hallbarhet-9-aland-naturreservat-hektar>

⁴⁹ https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/skogsaland_2027.pdf s. 39 tabell 7.

Andel skyddat vatten

Ålands naturreservat (inklusive Natura 2000 områden med fredningsbeslut och/eller avtal) uppgick år 2020 till 33 049 hektar vattenareal. Uttryckt i procent av Ålands areal täcker naturskyddsområden ca 2,8 procent av vattenarealen.⁵⁰

ÅR	VATTEN	% AV ÅLAND
2016	32 948	2,80
2017	32 953	2,80
2018	32 953	2,80
2019	32 953	2,80
2020	33 049	2,81
2021	33 049	2,81

Källa: ÅSUB

Attityd hos allmänheten till biologisk mångfald

I genomsnitt 87,4 procent av de svarande instämmer med att det är viktigt att säkerställa biologisk mångfald.⁵¹

ANTAL OCH ANDEL (%) SVARANDE SOM INSTÄMMER/INSTÄMMER HELT, EFTER DELFRÅGA

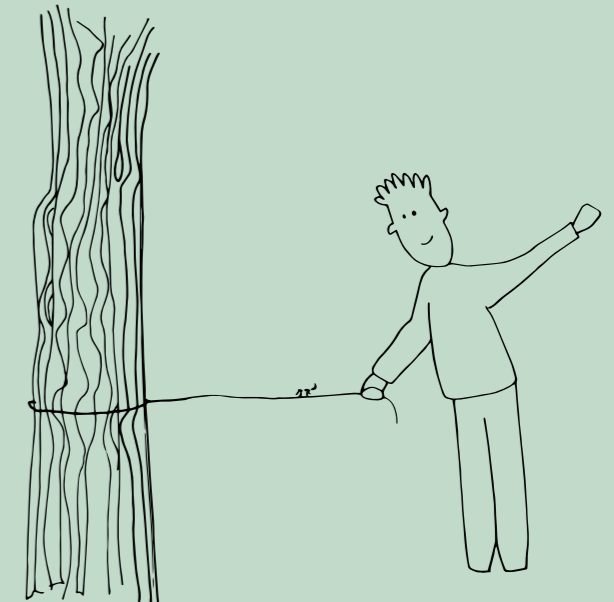
	Instämmer/ Instämmer helt	
	Antal	Andel (%)
Det är vårt ansvar att skydda naturen	490	89,4
Vår hälsa och vårt välmående är beroende av naturen och biologisk mångfald	475	87,3
Biologisk mångfald och en välmående natur är viktiga för vår långsiktiga ekonomiska utveckling	446	84,0
Djur, växter och ekosystem har ett egenvärde i sig	481	88,8
medeltal		87,4

Källa: ÅSUB

Not: I resultaten ingår de svarande som svarat enligt skalan 1 = instämmer helt... 5 = instämmer inte alls. Det totala antalet svarande i undersökningen är 560, viktade svar har använts.

⁵⁰ <https://www.asub.ax/sv/ekologisk-hallbarhet-9-aland-naturreservat-hektar>

⁵¹ ÅSUB. Rapport publiceras under försommar 2022.

3.4.2. Den skenande naturförlusten och vad Åland kan göra åt det

Petra Granholm & David Abrahamsson

Petra är målsvarig för målet *Biologisk mångfald och ekosystem i balans*.

David är processledare för målet.

Åland med i Finlands storsatsning på art- och biotopskydd i Östersjön

LIFE-IP BIODIVERSEA är ett projekt som startades i slutet av 2021 som kommer att pågå i åtta år med syftet att skydda vår marina natur. Målet med projektet är att utveckla nätverket med marina skyddsområden men även att utveckla naturturism och informera allmänheten om vikten av Östersjöns biologiska mångfald och hur naturskydd kommer att påverka människorna. Tills vidare har en projektkoordinator anställts och behovskartläggning och målbilder för projektet har identifierats. Sedan tidigare har även karteringar av den åländska marina miljön utförts i samband med Åland Seemap och Vikarlife, något som kommer att fortsätta inom ramen för LIFE-IP BIODIVERSEA. Östersjöns marina natur är både artrik och mångformig, men stor belastning från allt från sjötrafik till klimatförändringar riskerar skada eller i värsta fall utplåna denna mångfald, något som vi som ålänningar kommer att drabbas mycket hårt av. Projektet är ett viktigt steg för att trygga den biologiska mångfalden i Östersjön på lång sikt genom att se till att fler områden skyddas från antropogena belastningar och exploateringar, men även genom att restaurera skadade biotoper.

Nya landskapsarter till 100-årsfirandet

I samband med Åland 100 uppmärksammas Ålands biologiska mångfald genom att utse nya landskapsarter i fem kategorier: fjärilar, skalbaggar, groddjur, makrofyter och träd. Ålands natur och miljö tillsammans med nätverket bärkraft.ax gör detta i samarbete med kommuner och bibliotek runtom på Åland. Genom att varje kategori har tre kandidatarter lyfter man att biologisk mångfald handlar om olika arter med olika nischer i naturen, och att alla behövs. Genom att alla som vill får vara med och rösta utgör projektet en övning i demokrati och biologisk mångfald samtidigt, varför mål 2 och mål 4 samarbetar kring genomförandet. Precis som i ett politiskt val görs intervjuer med kandidaterna och en valdebatt hålls.

Den skenande naturförlusten och vad Åland kan göra åt det

Vi lever mitt i ett sjätte massutdöende globalt sett. Det brukar jämföras med dinosauriernas utdöende. Människan har utrotat 60 procent av jordens vilda djurpopulationer under de senaste 40 åren. Åland är inget undantag, arter försvinner också här. Biologisk mångfald handlar om variation i den levande naturen, och hur denna variation vävs ihop till de ekosystem som också människan är en del av. Varför ska vi skydda den icke-mänskliga naturen? Därför att allt levande har ett egenvärde i sig, men den biologiska mångfalden och ekosystemen utgör också förutsättningarna för vår egen överlevnad och vårt eget blomstrande.

Från forskningen vet vi detta. FN:s klimatpanel IPCC, och FN:s panel för biologisk mångfald IPBES har tillsammans slagit fast att förlusten av biologisk mångfald och klimatförändringar drivs av mänskliga ekonomiska aktiviteter och är ömsesidigt pådrivande. På global nivå hålls toppmöten gällande bevarande av biologisk mångfald, precis som för klimatet.

”
Vi måste skydda mycket större områden än vad som är skyddat idag för att skydda oss själva.

Slutsatserna från den globala dialogen är att vi måste skydda mycket större områden än vad som är skyddat idag för att skydda oss själva. EU:s strategi för biologisk mångfald, som lanserades i slutet av 2021, banar väg för allt ambitiösare mål för naturskydd.

Lösningen kan ligga i det som en av huvudindikatorerna för målet om biologisk mångfald representerar, det vill säga mänsklighetens, i detta fall ålänningarnas, attityd gentemot naturen. Från ÅSUB:s färiska miljöattitydsundersökning från februari 2022 vet vi att det här är den av målets tre huvudindikatorer som är närmast målpuppfyllelse. En klar majoritet, alltså de allra flesta ålänningarna har kommit till insikt om att det är viktigt att säkerställa biologisk mångfald. De svarande instämmer i att det är vårt ansvar att skydda naturen, att vår hälsa, vårt välmående och vår långsiktiga ekonomi är beroende av naturen och biologisk mångfald.

Som ett särskilt delmål har vi lagt frågan om egenvärde, det vill säga att något, i detta fall växter, djur och ekosystem har ett egenvärde i sig själva. ÅSUB frågade också efter ålänningarnas åsikt i denna fråga, och här visar det sig att de svarande har en åsikt som kan ses som något av en brytning med den antropocentriska livsåskådningen: hela 89 procent instämmer i påståendet att växter, djur och ekosystem har ett egenvärde. Att sedan hela 60 procent anser att biologisk mångfald är en mycket viktig miljöfråga indikerar en stark folklig opinion för att vidta politiska åtgärder.

Ser vi istället på de två andra huvudindikatorerna, andel skyddad mark och andel skyddat vatten, har vi en lång väg att gå. Just därför att EU är ambitiöst i denna fråga, har vi lagt delmålet för 2030 ifråga om andel skyddad mark och vatten på ”minst den nivå och det omfång som EU:s regelverk kräver”. I dagsläget finns i EU:s strategi en tanke om 30 procent skydd och av detta 10 procent strikt skydd. Åland har cirka 2 procent skyddad landmassa och cirka 2,8 procent skyddat havsområde och ligger därför hästlängder efter EU:s ambitioner.

Vari ligger då denna diskrepans mellan insikt på global, europeisk och åländsk nivå å ena sidan, och åländska politiska åtgärder å andra sidan? Ingen utredning i frågan har (ännu) gjorts, men det går att konstatera att den åländska bio-ekologiska kartan blir alltmer fragmenterad: habitat för olika arter huggs ner, spjälks upp av bebyggelse och skärs itu av vägar. Vi vet att det saknas politisk vilja att anta den sedan länge färdiga reviderade naturvårdsförordningen, att naturvårdslagen är 24 år (för) gammal och att enbart knappa budgetmedel för inköp av nya naturreservat ges. Behövs mer kunskap hos våra beslutsfattare? För kunskapslägets skull har vi därför dedikerat ett av våra delmål till kunskapsnivån inom alla sektorer ifråga om biologisk mångfald, ekosystembalans, särskilt värdefulla arter och biotoper.

Behövs ekonomiska incitament likt löftet om pengar för utveckling av grön energi? Sällan är argumentet ”gör du inte detta så dör du” effektivt. Kopplingen mellan mänsklig överlevnad och skyddet av natur på lokal nivå borde vara tillräcklig, men lösningarna kostar initialt, istället för att vara lukrativ business. Det kostar att lämna ifred, det kostar att ändra vanor, det kostar att inte bebygga, att inte exploatera.

Det finns en del saker vi behöver företa oss. En sådan sak, som är essentiell för alla hållbarhetsmålen men i synnerhet för målet om biologisk mångfald, är planläggningen. Vi har skrivit in s.k. ”gröna korridorer” i ett delmål som handlar om planering. Genom en helhetsplanering som också tar de ekologiska aspekterna i beaktande kan vi säkerställa att andra än mänskliga varelser har en chans att överleva. Eftersom de inte kan planlägga själva behöver trädens, insekternas, groddjurens, makrofyternas och fåglarnas ”bostadsområden” också planläggas likt våra egna. De tackar oss genom att fortsätta leverera de för oss livsviktiga ekosystemtjänsterna, eller naturnyttorna, vi hittills haft fräckheten att ta för givna: pollinering, rent vatten och luft, skönhet och rekreation. Som den norska biologen Anne Sverdrup Thygeson säger: naturen utgör lanthandel och apotek, vaktmästare och kulturhus i ett!

Man skulle kunna se den moderna människan och hennes ödeläggande livsstil som en invasiv art vars förstörelseförmåga behöver begränsas, t.ex. genom planläggning och undsättning av områden som är fria från bebyggelse och trafik. Det finns också andra invasiva arter, vilka genom människans agerande introducerats i habitat som inte är deras egna, som behöver begränsas för att undvika skada på andra arter. Sedan finns det i sin tur arter som redan försvunnit från en plats, som behöver återintroduceras för att åstadkomma en balans så lik den naturliga som möjligt. Därför har vi nu varsitt delmål just för begränsning av invasiva arter och återintroduktion av ursprungliga arter och återskapanden av habitat.

Vi behöver inte se naturen enbart som ett offer i behov av skydd från vår överexploatering. Vi kan hitta lösningar på olika problem helt enkelt genom att härma naturen. Genom att studera naturliga ekosystem utvecklas metoder för jord- och skogsbruk, såsom det regenerativa jordbruket, något som genom bl.a. förbättring av jordhälsa och näringsämnens kretslopp med mera också vinner mark på Åland. Om vi tänker närmare efter finns lösningarna till många av de centrala problemställningarna ifråga om välmående, sammanhang, vattenkvalitet, attraktionskraft, klimatkris samt konsumtion och produktion just i målet om biologisk mångfald.

En stor majoritet av ålänningarna stöder enligt ÅSUB:s undersökning idén om att naturen har ett egenvärde i sig och att det är vår plikt att bevara den och alla de ekosystemtjänster den medför för kommande generationer ålänningar. Vi som engagerar oss i målet om biologisk mångfald kräver att en ny naturvårdsförordning och -lag snarast antas, att mer pengar viks för bevarandearbete som inrättande av naturreservat, återförvildning, restaurering och inventering och att man på allvar tar tag i regionalplaneringen gällande grön infrastruktur och gröna korridorer. Detta är inte bara folkets vilja, utan även folkets framtid. ✕

”

Man skulle kunna se den moderna människan och hennes ödeläggande livsstil som en invasiv art vars förstörelseförmåga behöver begränsas.

- Petra Granholm -

3.5. Strategiskt utvecklingsmål 5:

Attraktionskraft för boende, besökare och företag

Attraktionskraft förutsätter framåt rörelse. En annan förutsättning är en användning av ordet "vi" på ett välkomnande sätt: det är ett "vi" som är till för alla som vill bo och verka på Åland, och det är ett "vi" som öppnar upp för världen.

Delmål för mål 5:

- 5.1 Åland ska ha 35 000 invånare.
- 5.2 Åland ska ha 14 000 arbetsplatser i privata näringslivet.
- 5.3 Åland ska ha 300 000 övernattande besökare årligen*.

* I kommersiell logianläggning. Besökare främst från närregionerna.

År 2030 har Åland en hög attraktionskraft både för boende och icke-boende, som destination och för investeringar. Bevarandet av och tillgängligheten till naturen är säkerställd med fokus på kustnära områden.

Stimulans och uppmuntran sker för ett livskraftigt föreningsliv och en livskraftig kultur- och bildningssektor. Konst, design och arkitektur värderas högt och kulturarvet bevaras, synliggörs och utvecklas.

Den offentliga sektorn är samspelt, serviceinriktad och ekonomiskt stabil och erbjuder kvalificerade och utvecklande arbetsmöjligheter. Fysiska och digitala mötesplatser är tillgängliga för alla.

Näringslivet är framgångsrikt lokalt och internationellt och erbjuder kvalificerade arbetsmöjligheter. Litenheten tas tillvara och företagen verkar för snabb implementering av nya innovationer och tekniska lösningar.

Mariehamn med omnejd är en livskraftig centralort för hela Åland. Den lokala kollektivtrafiken skapar förutsättningar för resurseffektiva och hållbara transporter och hållbara transportmedel används för kontakterna med omvärlden.

God samverkan med andra samhällen runt Östersjön; fördjupade relationer särskilt med Stockholm/Uppsala och Åbo/Helsingfors.

Handlingsprogram och åtgärder för motståndskraft mot och förmåga till anpassning till effekterna av klimatförändringarna och andra förändringar är etablerade och genomförda.

Strävan till hög kvalitet på utvecklings- och planeringsprocesser förstärker attraktionskraften och optimerar synergieffekter mellan natur, kultur, infrastruktur och transporter. Fokus på; god infrastruktur för företag, goda boendemiljöer, mångfunktionella platser och tillgänglig service.

Utvecklings- och planeringsprocesser för mark- och havsanvändning, som kvalitetsmässigt ligger i framkant i nordiskt perspektiv, är en nyckelfaktor för att uppnå en gradvis förstärkning av attraktionskraften. Med hjälp av utvecklings- och planeringsprocesserna optimeras synergieffekterna i samspelet mellan natur, kultur, infrastruktur och transporter. God infrastruktur för företag samt goda boendemiljöer prioriteras. Mångfunktionella platser skapar en levande närmiljö med hög attraktivitet och tillgänglig service.

3.5.1. Indikatorer

- Befolkningsförändring (födelsetal, in- och utflyttning)
- Antal arbetsplatser i företag
- Antal anlända övernattande gäster i kommersiella logianläggningar

Befolkningsförändring

Befolkningsförändring (födelsetal, döda, in- och utflyttning)⁵²

ÅR	FÖDDA	DÖDA	INFLYTTADE	UTFLYTTADE TOTALT	KORRIGERING	HELA FÖRÄNDRINGEN
2016	293	297	1024	790	1	231
2017	279	235	1030	796	-3	275
2018	280	272	1080	789	1	300
2019	267	266	847	764	11	95
2020	261	291	957	742	60	245

Källa: ÅSUB

Antal arbetsplatser i företag

Antal arbetsplatser i företag⁵³

2016	8 919
2017	9 070
2018	8 859
2019	8 627

Källa: ÅSUB

Antal anlända övernattande gäster i kommersiella logianläggningar

Antal anlända övernattande gäster i kommersiella logianläggningar; hotell, pensionat/gästhem, stugby och camping⁵⁴

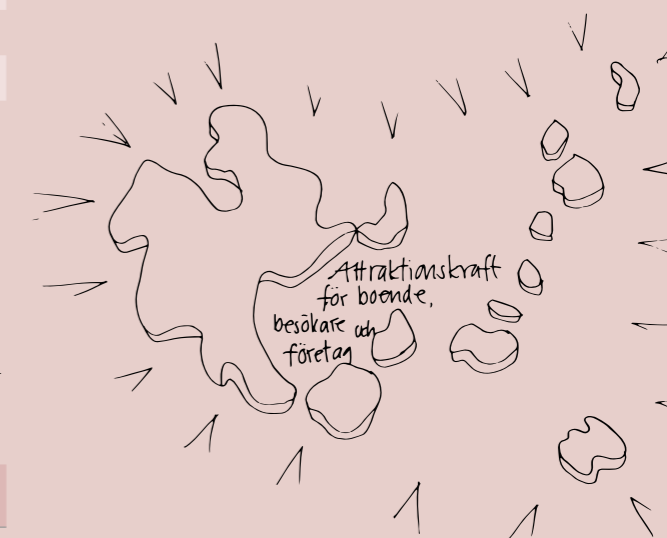
ÅR	TOTALT
2016	200 444
2017	204 742
2018	207 644
2019	189 490
2020	83 724
2021	163 827

Källa: ÅSUB

⁵² ÅSUB. befolkningsrörelsen. https://pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik__BE__Befolkningsr%C3%B6relsen/BE012.px/table/tableViewLayout1/?loadedQueryId=d3b973e3-7f6a-4b69-bfcf-0923dab-f9186&timeType=from&timeValue=1971

⁵³ ÅSUB. Inom området arbetande (arbetsplatser). https://pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik__AR__Arbetsplatser/AR017.px/table/tableViewLayout1/?loadedQueryId=63ddd623-fe1f-4492-bfb2-6f8d5dcefc0&timeType=from&timeValue=2008

⁵⁴ ÅSUB. Anlända gäster till inkvarteringsanläggningarna. https://pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik__TU/TU008.px/table/tableViewLayout1/

3.5.2.

Vi vill bli fler!

Johanna Backholm

Johanna är målsansvarig för målet

Attraktionskraft för boende, besökare och företag

Det strategiska utvecklingsmålet "Attraktionskraft för boende, besökare och företag" har till uppgift att **identifiera, initiera och synkronisera hållbara och framåt drivande projekt** som jobbar för att Åland ska få fler invånare (35 000), fler arbetsplatser (14 000) i privata näringslivet och fler övernattande besökare årligen (300 000), till år 2030. Kort sagt – **vi vill bli fler!**

De kvantitativa målen väcker en del frågor och funderingar i stil med "Varför just 35 000 invånare?". I allt förändringsarbete är det viktigt att veta vart man är på väg och här får vi **riktningen och ambitionsnivån**. Vi vill bli fler invånare på Åland för att det gör oss öppnare och hjälper oss att se på vårt samhälle med ett utifrån perspektiv. Viljan att bli fler ger oss framåtrörelse och bidrar till livskraften i samhället nu och i framtiden, ett samhälle där vi kan hålla en bra servicenivå och infrastruktur för oss som bor på Åland.

En nyckelfaktor för att kunna bo på Åland, och för att Åland ska kunna locka till sig invånare är att det finns **möjlighet till försörjning**. Det handlar inte bara om fler arbetsplatser i befintliga företag utan också om att göra det enkelt och attraktivt att etablera nya företag. Här finns en del att göra eftersom vi ser att antalet arbetsplatser inte ökar i takt med den ambitiösa målsättningen. Kan då ett större investeringsinitiativ, t.ex. projekt med vindkraftpark ge oss den skjuts vi behöver för att boosta Ålands attraktionskraft? Det finns ett flertal exempel i omvärlden där större investeringar satt fart på samordningen av alla de delar som behöver samverka för att locka till sig inflyttning, ny arbetskraft och de kringeffekter det medför. Åland Living jobbar redan idag med att öka intresset för Åland som en attraktiv plats att bo på. De får regelbundet förfrågningar där man hjälper individer att flytta till Åland, hitta arbete och komma i kontakt med rätt instanser. Att utveckla och lägga mer resurser på Åland Living i nära samarbete med näringsliv och arbetsmarknad skulle vara en satsning i rätt riktning.

Coronapandemin har varit en utmanande tid och oroligheterna avlöser varandra i världen. Men vi har lärt oss tänka nytt och anpassa oss efter nya förutsättningar. **Digitaliseringen har skapat nya möjligheter**, där företag idag är mindre bundna till att träffa kunder fysiskt, till och med villiga att anställa kompetens på distans. Det går idag att jobba från Åland med världen som arbetsfält. Det går att ta med sig jobbet och flytta hit. Vi ser också trender som t.ex. "workation", där personer väljer att arbeta på distans under några veckor eller t.o.m. månader på en ny plats för att kombinera det med reseupplevelser och fritidsintressen.

Vi vill bli fler, med en stor mångfald – människor med olika bakgrund, erfarenheter, historia osv. Ålands attraktionskraft kommer att avgöras av vår förmåga att välkomna människor med olika bakgrunder och nya perspektiv, där vi kan nätverka, samverka, påverka och tillsammans skapa vår framtid inom alla olika sektorer. Att främja mångfald, men också erfarenhets- och idéutbyte över sektorsgränser inom Åland öppnar upp nya samarbeten mellan befintliga aktörer.

”
Att utvecklas och växa är vårt enda alternativ när vi tillsammans bygger framtidens attraktiva, hållbara ö-samhälle.

”

Viljan att bli fler ger oss framåtrörelse och bidrar till livskraften i samhället nu och i framtiden, ett samhälle där vi kan hålla en bra servicenivå och infrastruktur för oss som bor på Åland.

Ett lysande exempel på samverkan är Grit:lab, där Ålands landskapsregering, Ålands yrkesgymnasium och Paf tagit ett helt nytt grepp på vad IT-utbildning är och i snabb takt lanserat en helt ny utbildning för kodare. Syftet är att **bidra med talanger och kompetens till Åland samt att skapa förutsättningar och möjligheter för startups inom tech-klustret**, men också att stärka det lokala näringslivet. Inom Grit:lab har man lyckats skapa engagemang och aktivera företag att samverka direkt med studenterna, som bor och studerar på Åland och förhoppningsvis skapar band till samhället och väljer att bosätta sig här efter avslutade studier.

Även Högskolan på Åland är en viktig del i Ålands attraktionskraft. Utbildningsaktörer spelar en viktig roll i ett attraktivt samhälle, inom Högskolan jobbas det vidare med riktningen från slutrapporten «Strategi för förstärkning av högskolans roll i samhällsutvecklingen» som publicerades under pandemin. I den beskrivs en vision av högskolans roll för att lyfta Åland som kunskapssamhälle och fungera som magnet för kunskap. Att vara en kunskapsspridare, mötesplats och innovationshus med nätverk till samhällets alla verksamheter och därigenom en katalysator för samhällets utveckling.

Något som Åland kan stoltsera med är ett rikt kultur- och föreningsliv. Det är en nyckelfaktor för att **skapa en meningsfull fritid** och främja olika intressen, men också för att attrahera besökare till Åland. Även här ser vi fina och återkommande initiativ med olika former av sportturism med stora evenemang

som arrangeras av aktiva föreningar, där medföljande familjer till utövare kombinerar semester med tävling, träningsläger osv. Ålands rika föreningsliv är dessutom en fantastiskt inkluderande och integrerande verksamhet för nyinflyttade ålänningar in i samhället.

Målsättningen att bli fler ställer också krav, speciellt vad gäller den fysiska strukturutvecklingen, som är viktigt för att inflyttningen till Åland ska kunna ske på ett hållbart sätt. Här har Landskapsregeringen tagit fram ett program; **”Fysisk strukturutveckling Åland 2030”** med det övergripande målet ”att bidra till en bebyggelse och regional struktur som möjliggör ett socialt och miljömässigt hållbart, och för människor och företag attraktivt, framtida åländskt samhälle. Det övergripande målet indelas i tre delmål: - En utvecklingsbar samhällsmiljö, - En levande landsbygd och skärgård, - Effektiv markanvändning, säkrade skyddsbehov och klimathänsyn.”

Det blir viktigt att förstå och diskutera **vad Ålands ”ekosystem” klarar av att hantera över tid**. I ekosystem inkluderar vi miljö, samhällsstrukturer, planering, service, transporter, sysselsättning, försörjning, företagande, offentlig sektor, tredje sektorn, osv.

Attraktionskraftsmålet är på många sätt direkt kopplade till de övriga strategiska målen inom Bärkraft och behöver fokusera på dialog, samarbete och nätverk för att undvika suboptimering och motsättningar. **Vi lyckas när vi jobbar tillsammans** och utökar begreppet ”vi” över flera sektorer. Att utvecklas och växa är vårt enda alternativ när vi tillsammans bygger framtidens attraktiva, hållbara ö-samhälle. ✂

3.6. Strategiskt utvecklingsmål 6:

Kraftigt minskad klimatpåverkan

Åland ska vara klimatneutralt senast år 2035.*

Syftet är att **leva upp till Parisavtalet och ta ansvar för kommande generationer. Samtidigt skapas nya tillväxtmöjligheter och stärkt konkurrenskraft. För att målet ska nås bör Åland uppfylla nedanstående delmål senast år 2030.**

Delmål för mål 6:

- 6.1 80 procent lägre totala växthusgasutsläpp (exklusive övrig sjöfart**) jämfört med 2005
- 6.2 50 procent lägre växthusgasutsläpp från vägtrafiken jämfört med 2005
- 6.3 100 procent av elanvändningen kommer från fossilfria energikällor
- 6.4 Ingen fossil uppvärmning av byggnader

* Utsläppen av växthusgaser minskar och upptaget i kolsänkor ökar så att utsläppen senast år 2035 är högst lika stora som upptaget. Upptaget fortsätter därefter att öka medan utsläppen fortsätter att minska.

** All sjöfart förutom skärgårdsfärjorna.

3.6.1. Indikatorer

- Totala koldioxidutsläpp
- Mängd/andel lokalproducerad fossilfri el
- Mängd total fossil- och fossilfri energianvändning

Totala koldioxidutsläpp

ÅR	TOTALUTSLÄPP AV KOLDIOXID PÅ ÅLAND, 1 000 TON KOLDIOXIDEKVIVALENTER
2016	255,9
2017	244,7
2018	250,5
2019	237,8
2020*	213,3

*) Preliminär uppgift

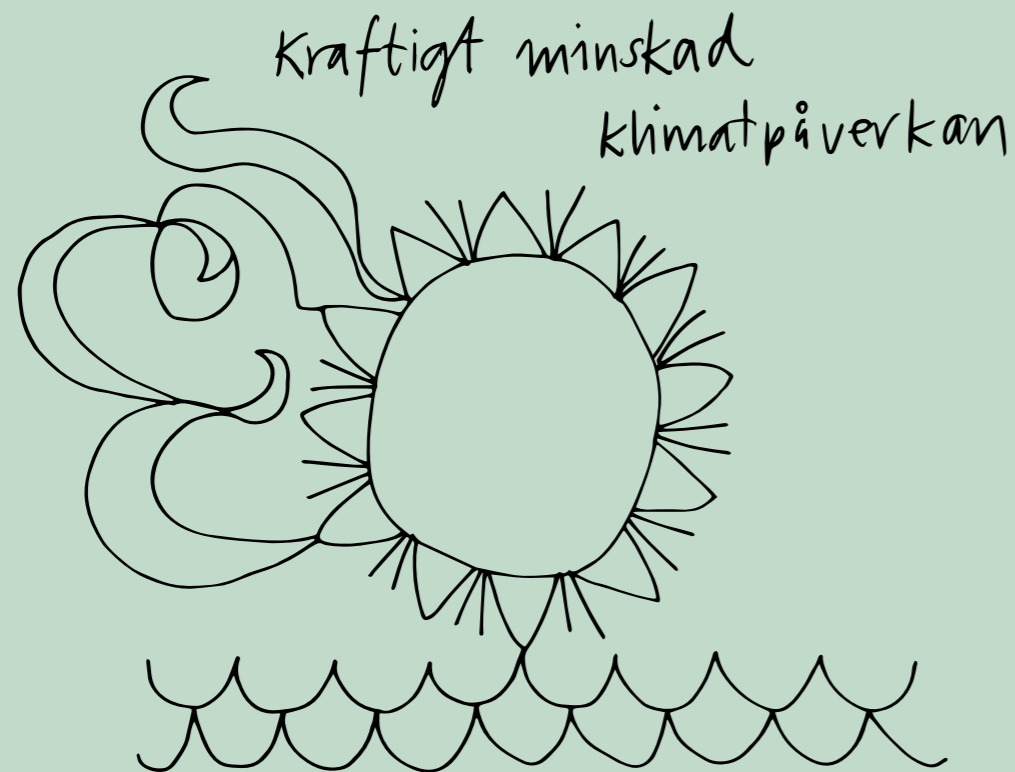
Det totala utsläppet av koldioxid var år 2020 ungefär 213,3 miljoner kilogram koldioxidekvivalenter, en minskning med ca 10,3 procent sedan år 2019. Jämfört med år 2005, då utsläppet var ca 288,9 miljoner kilogram koldioxidekvivalenter, har utsläppet minskat med hela 26,2 procent. Den främsta källan till utsläppet av koldioxid beräknas vara vägtrafik med ungefär 62,7 miljoner kilogram koldioxidekvivalenter (mer än en fjärdedel av det totala utsläppet), följt av jordbruk (41,3 koldioxidekvivalenter) samt sjötrafik (33,8 koldioxidekvivalenter).

Fördelat på den åländska befolkningen var det beräknade koldioxidutsläppet år 2020 ca 7,1 ton koldioxidekvivalenter per capita, en minskning med ca 11,0 procent jämfört med år 2019.

Den förhållandevis stora minskningen år 2020 (preliminärt) härstammar framför allt från *sjötrafik*, mycket på grund av den minskade trafiken under coronapandemin. En minskning syns även inom *elförbrukning, elvärme, fjärrvärme* samt *oljeuppvärmning* och kan härledas till den höga medeltemperaturen under år 2020.

Finlands Miljöcentral (SYKE) presenterade i början av år 2020 ett nytt system för utsläppsberäkning för alla kommuner i Finland. Det handlar om ett internationellt unikt beräkningssystem som möjliggör utläsning av kommunspecifika utsläppsdata utifrån målen för både EU och kommunerna. Det nya utsläppssystemet omfattar alla utsläpp i inventeringen av växthusgaser i Finland förutom processutsläppen från industrin och markanvändningssektorn. Beräkningen bygger på användning baserad på utsläpp från produktion i området, men vissa av aktiviteterna som orsakar utsläpp beräknas utifrån konsumtion, oavsett deras geografiska ursprung.

- Utrikes sjöfart ingår inte i beräkningssystemet, däremot ingår inrikes sjöfart. Detta innebär att kommunerna Lumparland samt Mariehamn, som båda har hamnar med inrikestrafik har höga utsläppsuppgifter som härstammar från sjötrafik, medan Eckerö vars hamn enbart har utrikestrafik har låga utsläppsuppgifter.
- Flygtrafik ingår inte i beräkningssystemet.
- Utsläppen från elförbrukningen beräknas på den genomsnittliga förbrukningen av elektricitet producerad i Finland, importerad elektricitet räknas inte med (de utsläppen anses tillhöra landet där elen produceras). Åland importerar största delen av elektriciteten från Sverige (närmare 75 procent av elförbrukningen), motsvarande andel för Finlands nettoimport av elektricitet är ca 23 procent.⁵⁵

⁵⁵ <https://www.asub.ax/sv/ekologisk-hallbarhet-16-beraknade-utslappet-koldioxidekvivalenter>

Mängd/andel lokalproducerad fossilfri el

ÅR	VINDKRAFT, GWH	VINDKRAFTENS ANDEL AV ÅLANDS ÅRLIGA ELFÖRBRUKNING (%)	SOLENERGI, GWH*	SOLENERGINS ANDEL AV ÅLANDS ÅRLIGA ELFÖRBRUKNING (%)*
2016	56,9	18,6	..	..
2017	57,0	18,1	..	..
2018	54,0	16,9	..	..
2019	58,1	18,6	..	..
2020	57,2	19,1	..	..
2021	56,2	17,1	1,0	0,3

*Uppgifterna om solenergi ovan omfattar endast den överloppsenergi som kunderna har levererat till elnätet när de har haft produktionsöverskott.⁵⁶

Data för indikatorn kommer från och med år 2022 att förändrats genom en kraftig ökning av lokalproducerad fossilfri el från vindkraft. Detta härrörs till att Projekt Långnabba under året har tagits i bruk. Projekt Långnabba består av tio vindkraftverk i 4 MW-klassen på Eckerös sydspets. Vindkraftsparken förväntas producera över 130 GWh energi per år. Egentligt utfall för 2022 gällande mängd/andel lokalproducerad fossilfri el kan presenteras år 2023.

Mängd total fossil- och fossilfri energianvändning

Uppgift saknas.

⁵⁶ Ålands landskapsregering

3.6.2. Klimatpolitik har blivit säkerhetspolitik

Niklas Lampi

Niklas är målsvarig för målet *Kraftigt minskad klimatpåverkan* och medlem i utvecklings- och hållbarhetsrådet

Flykten från rysk fossil energi skyndar på omställningen i Europa. Den kan även ge ökad medvind för havsbaserad vindkraft på Åland.

Redan innan kriget i Ukraina bröt ut hade den senaste rapporten från FN:s klimatpanel IPCC riktat ljuset mot klimatfrågan som aldrig förr.

Toppmöten krävde handling. EU växlade upp takten i omställningsarbetet med ”fit for 55”. På Åland klubbade utvecklings- och hållbarhetsrådet skärpta klimatmål. Allt egentligen som ett svar på siffrorna från IPCC som visade att det är bråttom nu. Det handlar enligt IPCC bara om ett tiotal år innan 1,5 gradersmålet från Parisavtalet passeras. Klimatförändringarna syns redan i alla delar av världen. Ska världen avstyra ännu värre följder måste något börja hända nu, manade IPCC.

Så kom kriget och förändrade det mesta – även klimatpolitiken.

Över en natt har jakten på fossilfrihet nu även fått en allt tydligare säkerhetspolitisk dimension. Hur vi ska producera vår el, hur vi ska driva våra bilar och hur vi ska värma våra hem handlar nu inte längre bara om att dämpa temperaturökningen. Det handlar nu också om att slå sig fri från ett lika stort som osunt beroende av rysk fossil energi. Ett beroende som ger Putin makt över europeiska demokratier och som finansierar Rysslands krig mot Ukraina.

”

Hur vi ska producera vår el, hur vi ska driva våra bilar och hur vi ska värma våra hem handlar nu inte längre bara om att dämpa temperaturökningen.

Inflödet av olja, naturgas och kol från Ryssland till EU är enkelt uttryckt enormt. 38,1 procent av all importerad naturgas, 25,7 procent av all importerad olja och 45,6 procent av all importerad kol kom år 2020 från Ryssland.⁵⁷

Situationen varierar från land till land. Norden är tack vare sin energimix av kärnkraft, vattenkraft och vindkraft inte lika beroende av ryska fossila bränslen som många länder på kontinenten. Men exempelvis Europas ekonomiska lokomotiv Tyskland har i decennier integrerat sitt energisystem med Ryssland.

Naturgasen från Ryssland värmer i Tyskland inte bara hem, den används även för elproduktionen och industrin. När kärnkraften fasades ut i Tyskland ersattes den delvis av sol- och vindkraft men också av ännu mer naturgas från Ryssland. Drivkraften bakom alltsammans har varit att säkra billig energi till tysk ekonomi. Men här har även funnits en uttalad förhoppning om att ett långtgående ekonomiskt samarbete med grannen i öst ska främja freden och stabiliteten i Europa.

Hela den här efterkrigsstrategin ligger nu i spillror. EU, inklusive Tyskland, försöker nu i stället så snabbt det någonsin går att komma ur det ryska energiberoendet.

⁵⁷ Europeiska kommissionen, mars 2022

”

Kapplöpningen mot fossilfritt har nu om möjligt ytterligare skärpts. Det är rimligt att anta att ännu mer kapital kommer att röra sig in i de här sektorerna. Strävan efter ökat energioberoende har blivit en nationell säkerhets- och försvarspolitisk fråga i europeiska men även nordiska länder.

Det här historiska skiftet kommer, menar de flesta bedömare, att rejält öka takten i omställningen.

Det var redan god fart på den innan kriget. Den väntas nu öka ytterligare, när investerare och politiker febrilt letar sätt att ersätta bortfallet av rysk energi. En del av svaret kommer att vara fossila bränslen från andra länder. Men en annan, sannolikt stor del kommer att vara EU-producerad koldioxidfri energi av alla de slag. EU har under våren pratat uttömmande om vikten av att skynda på den gröna given. Nya program för den gröna omställningen har lanserats. Alla sätt att gynna utbyggnaden av vind- och solkraft diskuteras i europeiska länder.

Än Åland och mål 6 - vårt eget, lokala mål om kraftigt minskad klimatpåverkan?

Jo, det är även möjligt att allt det som nu händer i Europa och världen också kan påverka det åländska klimatarbetet i rätt riktning.

Redan för något år sedan började planerna på vindkraftsparker i havsområdena runt Åland växa fram. Egentligen en fortsättning på flera decennier av stegvis utbyggnad av vindkraft på Åland. Dessa planer har under året konkretiserats och väckt intresse från investerarehåll. Läget såg lovande ut redan som det var.

Nu, med ett sällan skådat tryck på omställning, kan medvinden tillta ytterligare. Kapplöpningen mot fossilfritt har nu om möjligt ytterligare skärpts. Det är rimligt att anta att ännu mer kapital kommer att röra sig in i de här sektorerna. Strävan efter ökat energioberoende har blivit en nationell säkerhets- och försvarspolitisk fråga i europeiska men även nordiska länder.

Allt det här gynnar även de lokala förhoppningar som finns kring att göra Åland till ett nav för grön energi, med allt från export av vindel till storstadsområdena och försäljning av vätgas till färjtrafiken i Östersjön. ✕

3.7. Strategiskt utvecklingsmål 7:

Hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster

Hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster är en tvärgående fråga, som bidrar till uppnåendet av samtliga sex övriga strategiska utvecklingsmål. Med konsumtion avses såväl privatpersoners, offentliga sektorns, företagens liksom andra organisationers konsumtion av både varor och tjänster.

Delmål för mål 7:

- 7.1 Mängden avfall som uppkommer på Åland har minskat till max 1,2 ton per person per år
- 7.2 Alla organisationer arbetar mot att deras varor, tjänster och inköp ryms inom de fyra hållbarhetsprinciperna

- 7.3 Alla offentliga organisationer praktiserar hållbar offentlig upphandling
- 7.4 Alla bygger och renoverar på ett hållbart sätt
- 7.5 Nyttodjurens naturliga beteende främjas genom att deras naturliga behov som mat och rörelse tillgodoses
- 7.6 Åtminstone 80 procent av befolkningen har en resurssnål och återanvändande livsstil
- 7.7 Åtminstone 80 procent av befolkningen äter en hälsosam kost enligt aktuella näringsrekommendationer
- 7.8 Åtminstone 80 procent av befolkningen äter en stor andel lokalproducerade livsmedel
- 7.9 Alla reser och vistas utomlands på ett hållbart sätt
- 7.10 Åtminstone 80 procent undviker att köpa varor som innehåller skadliga kemikalier

3.7.1. Indikatorer

- Andel av befolkningen som har resurssnål återanvändande livsstil
- Antal företag, föreningar och organisationer som redovisar sitt hållbarhetsarbete i sin årsredovisning
- Uppkommen mängd avfall per person

Andel av befolkningen som har resurssnål återanvändande livsstil

I genomsnitt 50,1 procent av de svarande har ofta/alltid resurssnål eller återanvändande livsstil.⁵⁸

	ANTAL OCH ANDEL (%) SVARANDE SOM OFTA/ALLTID HAR RESURSSNÅL ELLER ÅTERANVÄNDANDE LIVSSTIL, EFTER DELFRÅGA					
	Ofta		Alltid		Ofta/alltid	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Jag satsar på varor som har längre livslängd	287	52,0	155	28,2	442	80,2
Jag lämnar varor till återanvändning (t.ex Emmaus)	185	33,4	179	32,3	364	65,7
Jag säljer varor i andra hand t.ex. på loppmarknad	92	16,7	49	8,9	141	25,6
Jag för varor på reparation hellre än köper nya	190	34,4	71	12,9	261	47,4
Jag överväger behovet innan jag köper en ny vara	239	43,2	219	39,7	458	83,0
Jag köper begagnade varor	186	33,5	26	4,6	212	38,1
Jag köper miljömärkta varor	203	38,4	30	5,7	233	44,1
Jag köper miljömärkta tjänster (t.ex. hotell, frisör)	65	13,9	11	2,3	76	16,2
Jag undviker att köpa varor med varningstext avseende miljön	169	34,9	108	22,3	277	57,2
Jag sparar in på el	228	41,6	113	20,6	341	62,2
Jag sparar in på uppvärmning	191	35,9	105	19,8	296	55,6
Jag sparar in på vattenanvändning	195	35,5	107	19,5	302	55,0
Jag placerar pengar i företag/fonder med miljöinriktning	60	14,0	30,0	7,0	90	21,0
						50,1

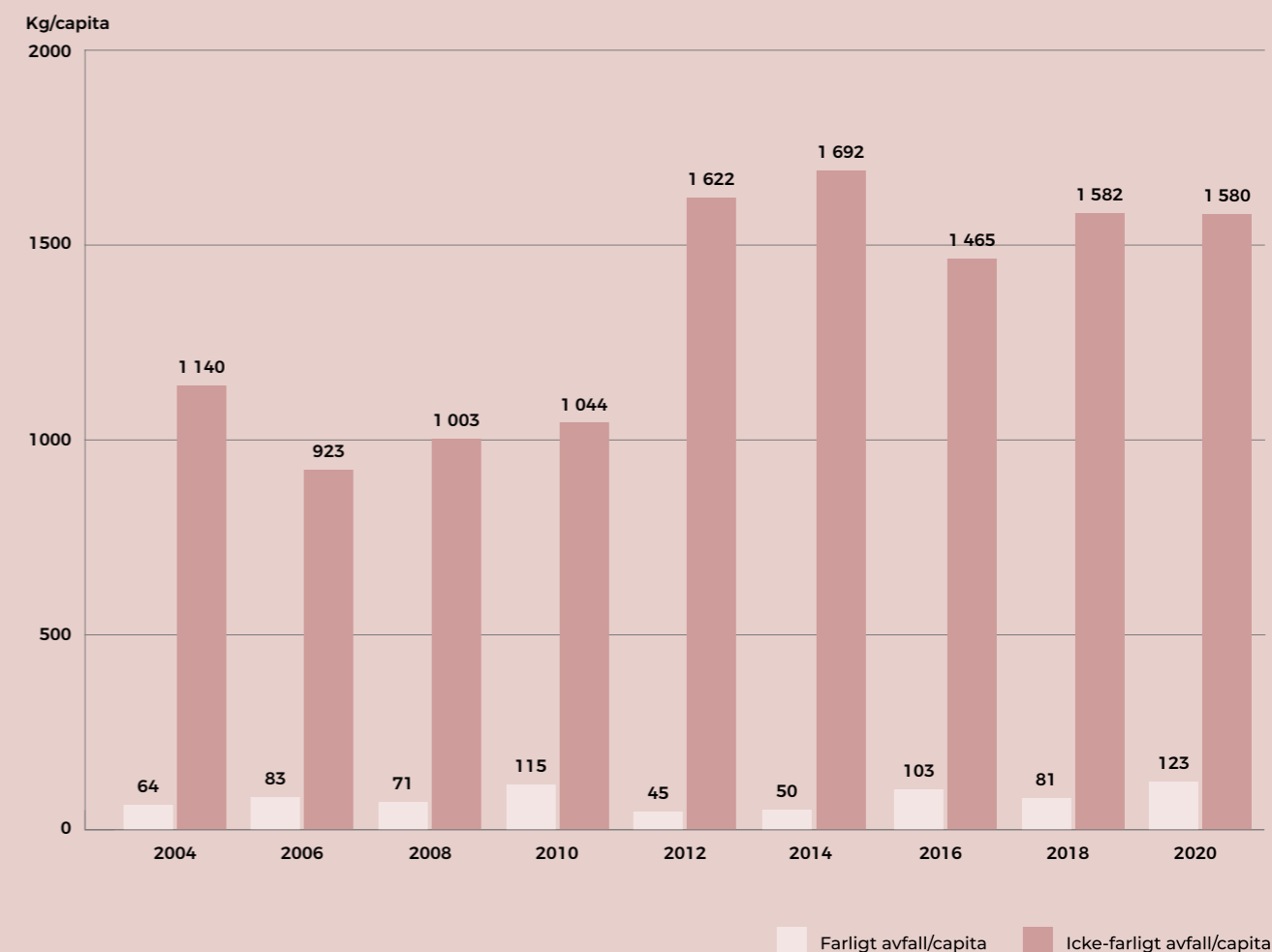
Källa: ÅSUB

Not: I resultaten ingår de svarande som svarat enligt skalan 1 = alltid, 2 = ofta, 3 = ibland, 4 = sällan, 5 = aldrig. Det totala antalet svarande i undersökningen är 560, viktade svar har använts.

58 ÅSUB. Rapport publiceras under försommaren 2022.

Antal företag, föreningar och organisationer som redovisar sitt hållbarhetsarbete i sin årsredovisning

Uppgift saknas.

Uppkommen mängd avfall per person

Den totala uppkomna avfallsmängden på Åland var ca 51 100 ton år 2020, dryga 1700 kg per capita. Under år 2020 producerades det ca 47 400 ton icke-farligt avfall. Av det icke-farliga avfallet stod animaliskt avfall och blandat matavfall för största delen med mer än 16 800 ton. Andra stora poster är hushållsavfall och liknande avfall, vanligt slam samt vegetabiliskt avfall. Mängden farligt avfall som uppkom var knappt 3 700 ton, varav mineraliskt bygg- och rivningsavfall var den största posten med närmare 2 600 ton.⁵⁹

59 <https://www.asub.ax/sv/statistik/avfallsstatistik-2020>

3.7.2. Vi förverkligar

Fredrik Rosenqvist

Fredrik är målsvarig för målet

Hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster

Utgångspunkten för oss som jobbar med förverkligandet av mål 7 är att lägga våra krafter där de behövs som mest. Därför väljer vi att fokusera på delmål där vi antingen ser att utvecklingen går åt fel håll, där vi ligger långt från att nå målet eller där relativt små insatser kan leda till stora resultat, både för vårt och de övriga strategiska utvecklingsmålen.

Något av det viktigaste som pågår just nu är alla ansträngningar för att skapa ökade förutsättningar för åländska företag, oavsett bransch, att anamma hållbara affärsmodeller, stärka sitt hållbarhetsarbete och öka sitt utbud av miljömärkta produkter och tjänster. Det här gör vi bland annat genom att på Bärkraft.ax lyfta fram goda exempel på företag som gått in för hållbarhetscertifiering, genom att i samarbete med Högskolan på Åland och Ålands Näringsliv föreläsa om hållbart företagande för deltagarna i Business Lab Åland och Företagarskolan samt på olika sätt stötta, utbilda och informera företag som vill jobba mer hållbart.

Det område som hör till mål 7 som både vi och det övriga samhället lägger störst kraft på just nu är hållbart byggande och renoverande. Att i synnerhet öka andelen förnybara material som används vid nybyggnation och renovering är kritiskt för att uppnå flera delmål, bland annat det om minskade avfallsmängder. Ålands landskapsregering håller på att ta fram en strategi för hållbart byggande, Fastighetsverkets projekt ”Bygga i trä – ÅLAND” har som mål att få till ett storskaligt byggande i trä på Åland och

”

Det område som hör till mål 7 som både vi och det övriga samhället lägger störst kraft på just nu är hållbart byggande och renoverande.

tillsammans med privata aktörer hoppas vi kunna utbilda, informera och inspirera alla ålänningar att bygga och renovera mer hållbart. Vi ser att det händer extremt mycket inom det här området och förväntar oss se konkreta resultat inom en snar framtid.

Avfallsmängderna är ett annat prioriterat område inom mål 7, som däremot är aningen svårare att arbeta med. Vi tror att ett effektivt sätt att få ner avfallsmängderna är just att få företagen att jobba mer hållbart rent allmänt samt att få både byggbranschen och byggherrar att välja hållbara material och återbruk vid nybyggnation och renovering. På samma gång tror vi att så kallad ”Gameification” kan vara ett effektivt sätt att minska avfallsmängderna, det vill säga en metod där hela Åland, olika företag, organisationer, kvarter, enskilda hushåll och så vidare utmanar varandra och sig själva att producera så lite avfall som möjligt. En metod som visat sig framgångsrik inom flera andra områden.

När det gäller att skapa hållbara och medvetna konsumtionsmönster är den offentliga sektorn på Åland, tack vare sin storlek, väldigt viktig. Genom att praktisera hållbar upphandling kan landskapet, kommuner, myndigheter och andra offentliga organisationer dels bidra direkt till att en rad olika delmål uppnås, dels skapa bättre förutsättningar för företag och andra producenter som jobbar hållbart och har ett stort utbud av miljömärkta produkter och tjänster. Ålands guide för hållbara offentliga inköp är vårt viktigaste verktyg i detta ständigt pågående arbete.

”

Under året som kommer lär både de åländska hushållen samt företag och andra organisationer vara väldigt mottagliga för olika typer av åtgärder likt delning, återbruk och allmän sparsamhet som leder både till sänkta kostnader och en minskad resursåtgång.

Vi ser även en chans att vara lite opportunistiska i att utnyttja de förändringar som pandemin inneburit för vårt sätt att arbeta och färdas. Under pandemin har många tjänsteresor uteblivit och möten har skett på distans, samtidigt som många antingen tvingats eller valt att jobba hemifrån. Därför jobbar vi aktivt både med hållbara tjänsteresor – där målet är att vi fortsättningsvis ska ha möten på distans – samt att öka användandet av hållbara färdsätt när vi nu återvänder till våra arbetsplatser.

I vår färdplan har vi även ett antal åtgärder som vi hoppas kunna skapa bättre förutsättningar för en mer utbyggd delningsekonomi på Åland, både vad gäller de privata hushållen men även för företag och andra organisationer. Det bör finnas goda möjligheter för mer delning och återbruk bland företag och organisationer på Åland, där vi vill undersöka intresset för en digital resurs som kan fungera som ett slags Ålands köp och sälj, fast för företag och organisationer. Vi ser också framför oss att det genomförs en marknadsundersökning för att ta reda på vilka nya tjänster inom delning och återbruk det kan finnas underlag för på Åland.

Pandemin innebar som sagt att delar av vårt sätt att konsumera och producera åtminstone för tillfället blev mer hållbart, något som skapar en möjlighet för oss att cementera eller slå vakt om åtminstone några av de nya, goda vanor vi anammat under pandemin. I vårt arbete med att skapa i synnerhet hållbara konsumtionsmönster innebär även det som just nu händer i världen i allmänhet och världsekonomin i synnerhet en möjlighet att skapa nya, långsiktigt hållbara konsumtionsmönster.

De kraftiga prisökningar vi just nu ser och som innebär att hushållens ekonomi är satta under press innebär en stor möjlighet att flytta fram positionerna vad gäller i synnerhet delmålet om att minst 80 procent av ålänningarna har en resurssnål och återanvändande livsstil. Under året som kommer lär både de åländska hushållen samt företag och andra organisationer vara väldigt mottagliga för olika typer av åtgärder likt delning, återbruk och allmän sparsamhet som leder både till sänkta kostnader och en minskad resursåtgång. Vi lär sannolikt inte få en bättre chans att ta ett stort steg mot en mer hållbar och medveten konsumtion förrän målet ska vara uppnått 2030 och vi bör därmed se till att utnyttja denna möjlighet. ✖

Delmålens status

Text: Fredrik Rosenqvist

Eftersom målet gällande hållbara och medvetna konsumtionsmönster är en så tvärgående fråga som bidrar till att vi antingen uppnår eller misslyckas förverkliga de övriga sex strategiska utvecklingsmålen är statusen för det här målet av särskilt intresse. Om vi rör oss i riktning mot en mer hållbar konsumtion och produktion kan vi förvänta oss att det här redan har eller inom kort får en positiv effekt på de övriga strategiska utvecklingsmålen och deras indikatorer. Om vi rör oss i fel riktning är det ett sjukdomstecken för hela agendan, som med tiden leder till att även de övriga målen utvecklar illavarslande symptom och får problem.

Ett av de utan tvekan mest uppmuntrande tecknen på att hela hållbarhetsarbetet är vid god vigör och att vi framöver kan förvänta oss att i princip samtliga mål rör sig i rätt riktning är att en allt större del av ålänningarna åtminstone uppger att de alltid eller ofta anammar en resurssnål och återanvändande livsstil. Enligt ÅSUBS enkät *Ålänningarna och miljön* (2022) uppger drygt hälften av de svarande att de ofta eller alltid har en resurssnål eller återanvändande livsstil.

Jämfört med när den förra enkäten genomförde 2015, det vill säga för sju år sedan, har ålänningarnas intresse för miljöfrågor och deras sätt att leva förändrats kraftigt. Andelen som sparar och placerar miljövänligt har fördubblats och andelen ålänningar som köper miljömärkta tjänster har ökat med mer än 50 procent. Även andelen som satsar på varor med längre livslängd, lämnar varor till återvinning och köper begagnade varor har ökat kraftigt.

Att 80 procent av ålänningarna ska ha en resurssnål och återanvändande livsstil är i sig ett delmål inom mål 7, men att vi ser ut att kunna nå det här målet har även positiva konsekvenser för en rad andra delmål, både för mål 7 men även de andra strategiska utvecklingsmålen. Rimligtvis bör denna positiva utveckling gällande ålänningarnas livsstil ha positiva konsekvenser för bland annat uppkomna avfallsmängder, andelen företag som arbetar med hållbarhet, hållbart byggande samt leda till en minskning av mängden varor med skadliga kemikalier.

Samtidigt som många av delmålen utvecklas i rätt riktning finns det flera orosmoln där vi antingen inte vet om vi rör oss i rätt riktning eller där vi tydligt kan se att det till och med går åt fel håll. Till den senare kategorin hör delmålet att minska mängden uppkommet avfall till max 1,2 ton per capita. Det här bör inte vara ett svårt mål att nå – vi låg till exempel under 1,2 ton avfall per person från 2006 till 2010, så målet är på intet sätt speciellt ambitiöst. Tyvärr har vi varje år sedan 2012 legat över 1,2 ton avfall per person och dessutom har mängden avfall per capita ökat konstant sedan 2016.

För att vi ska ha en chans att nå målet om minskade avfallsmängder behöver i synnerhet landskapet och kommunerna arbeta både strategiskt och aktivt med frågan de kommande åren. Vi måste identifiera var vi har störst potential att minska våra avfallsmängder samt se till att hushållen, företagen och andra organisationer både har tillräckliga verktyg och incitament för att minska sina avfallsmängder. Till exempel skulle det vara viktigt för hushåll, företag och organisationer att lättare kunna följa upp hur mycket avfall de producerar genom att sopbilarna utrustas med vågar.

Avfallsmängderna hänger sannolikt intimt samman med två av de andra delmålen där vi har viss anledning att känna oro, främst eftersom vi inte riktigt vet hur vi ligger till. Det ena delmålet är ”alla bygger och renoverar på ett hållbart sätt”. Vid både nybyggnation och renovering läggs mycket fokus på energieffektivitet, men inte lika mycket kraft på att använda hållbara material och se till att avfallsmängderna minskar genom att både praktisera och skapa förutsättningar för återbruk. I dagsläget står exempelvis mineraliskt bygg- och rivningsavfall för drygt 70 procent av den totala mängden farligt avfall på Åland.

Ett annat delmål vi har dålig kunskap om – men där vi kan anta att vi har lång väg att gå – är målet att alla organisationer arbetar mot att deras varor, tjänster och inköp ryms inom de fyra hållbarhetsprinciperna. Indikatorn för detta delmål – som även är en av mål 7:s huvudindikatorer – är antalet företag, föreningar och organisationer som redovisar sitt hållbarhetsarbete i sin årsredovisning. Inför nästa statusrapport är ambitionen att ta fram data för den här indikatorn genom att skapa ett självrapporteringsverktyg.

4.

Nätverksgrupper inom nätverket bärkraft.ax idag

Nätverket bärkraft.ax är navet för samordningen av arbetet med att förverkliga utvecklings- och hållbarhetsagendan. Bärkraft.ax är öppet för deltagande av aktörer i alla samhällssektorer och alla människor som aktivt vill bidra till ett bärkraftigt och hållbart Åland.⁶⁰

Ett nätverk för allt och alla är i grunden en god sak. I en samhällsresa finns egentligen inte andra alternativ än att göra sitt yttersta för att alla ska ha möjlighet att känna sig delaktiga, skapa sig en förståelse av vad som sker och bidra under resans gång.

När det kommer till delaktighet och medverkan så är det för många naturligtast att samlas i de sammanhang där man kan skapa en ytterligare nivå, en gemensam grund i just mitt och ditt. I vilken omgivning kan du och jag tillsammans bidra med att även stärka varandra i utvecklings- och hållbarhetsresan? Under åren har flera aktörer ställt sig den frågan och tillsammans bildat grupper och forum. I detta kapitel presenteras dessa.

Förutom nedanstående grupper och forum är även en nätverksgrupp för konsten och kulturen under bildande.

4.1. Arbetsgruppen för koordinering och rapportering

Text: John Eriksson, Lotta Nummelin och Henrika Österlund, beredningsgrupp inom arbetsgruppen för koordinering och rapportering

Arbetsgruppens uppdrag är att dels koordinera implementeringen av utvecklings- och hållbarhetsagendans sju strategiska utvecklingsmål, dels ansvara för rapporteringen av implementeringen.

Koordineringen av implementeringen sker med hjälp av färdplaner för uppnåendet av respektive strategiskt utvecklingsmål. Färdplanerna justeras löpande och aktuell version finns tillgänglig på hemsidan bärkraft.ax.

Rapporteringen av implementeringen sker dels genom att aktuell status för indikatorer rapporteras löpande, dels genom medverkan i framtagandet av statusrapporter.

Arbetsgruppen arbetar på ett sätt som skapar bred förankring av färdplanerna i samhällets sektorer och hos allmänheten. Respektive strategiskt utvecklingsmål har ett arbetsteam bestående av personer från hela det åländska samhället som bidrar med både kunskap, engagemang och förankring.

Uppnåendet av de sju strategiska utvecklingsmålen är inbördes beroende av varandra. Arbetsgruppen förväntas säkerställa att implementeringen av respektive strategiskt utvecklingsmål beaktar implementeringen av de övriga sex strategiska utvecklingsmålen, i syfte att suboptimeringar och målkonflikter undviks respektive hanteras.

Arbetsgruppen består dels av en målansvarig och en processledare samt en processledare och ansvarig tjänsteman för respektive strategiskt utvecklingsmål, dels av en beredningsgrupp som leder arbetsgruppen samt förbereder de gemensamma mötena.⁶¹

4.2. Lagtingets gruppleddarforum

Text: Jörgen Petterson och Ingrid Zetterman, gruppleddarforumets sammankallande

I början av 2020 skapades ett gruppleddarforum där gruppleddarna för samtliga partigrupper i lagtinget är representerade. Forumets syfte är att bidra till att lagtinget tar det långsiktiga politiska ansvaret för utvecklings- och hållbarhetsagendans förverkligande. Det gör forumet genom att vara en plattform för dels dialog och informationsutbyte, dels för lagtingets arbete med att främja tilliten för samhället och demokratins institutioner samt ökad jämställdhet.

Vi bygger tillit tillsammans

Ålands lagtings gruppleddarforum har engagerat sig i Mål 2 som handlar om tillit, delaktighet och en ständig strävan mot det goda samtalet. Vi har anlitat professor emeritus Göran Djupsund för att fördjupa lagtingsledamöters och andra förtroendevaldas och tjänstemäns förståelse i vad tillit handlar om och hur vi kan göra för att bli bättre på att lyssna och förstå varandra. Vår slutsats efter denna första åtgärd i vårt arbete med Mål 2 är att tillit och förtroende aldrig uppstår automatiskt. Det krävs insatser från alla och en beredskap att i grunden vara redo att ta till sig argument.

⁶⁰ <https://www.barkraft.ax/sites/default/files/attachments/page/media/utvecklings-och-hallbarhetsagenda-for-aland.pdf> s. 18

⁶¹ <https://www.barkraft.ax/natverket/arbetsgruppen-koordinering-och-rapportering/arbetsgruppens-mandat-uppdragsbeskrivning>

”

Inom civilsamhället stödjer vi andra, varandra och bidrar till att många fler får ett meningsfullt liv.

4.3. Nätverksgruppen för hållbara storföretag

Text: Anders Wiklund* och Caroline Lepistö, ordförande

Nätverksgruppen för hållbara storföretags huvudsakliga syfte är att driva på de större åländska företagens arbete med att förverkliga den åländska utvecklings och hållbarhetsagendan.

Gruppen jobbar aktivt med både miljömässig och social hållbarhet. Det görs genom två större årliga träffar kompletterat med regelbundna tematräffar samt olika kampanjinitiativ. Träffarnas syfte är att utbilda, inspirera och dela kunskap. Gruppen har bland annat gjort ett gemensamt klimatåtagande, inom vilket gruppen gemensamt har gjort CO₂-beräkningar, skapat matsvinnkampanjen ”Iss inga släng”, bedrivit utmaningen Hållbara färdsätt till och från arbetet och arrangerat företagsluncher på teman som barn och ungas välmående och tjänsteresor. Ledarskapsutveckling och sysselsättning är återkommande teman för gruppen genom ledarskapsprogrammet AxLead och regelbundna integrations- och rekryteringsinsatser. Grunden byggs kring de globala och lokala målsättningarna samt gruppens gemensamma uttalande åtagande inom hållbarhet.

* Wiklunds mandatperiod som ordförande i gruppen löpte ut i april 2022

4.4. Nätverksgruppen för hållbara kommuner

Text: Gustav Blomberg och Julia Lindfors, ordförande

Nätverksgruppen för hållbara kommuners huvudsakliga syfte är att främja, stärka och sammanföra kommunerna i arbetet med att förverkliga den åländska utvecklings och hållbarhetsagendan.

Gruppen är inspirerad av nätverksgruppen för hållbara storföretag, och hade sitt inledande möte i oktober 2021. Nätverksgruppen ser ett behov av att kommunerna utbyter erfarenheter och idéer, lär av varandra, hittar gemensamma synergier och arbetar mot de åländska klimat- och hållbarhetsmålen, tillsammans och resurseffektivt. Nätverksgruppen fokuserar på aktiviteter, spridning av information (till exempel olika typer av nätverktyg för hållbarhet och utsläpp samt omvärldsbevakning av ny lagstiftning) och träffar som främjar dessa behov.

4.5. Civilsamhällets nätverksgrupp

Text: Josefine Egenfelt, Martha Hannus och Niclas Forsström, civilsamhällets representanter i utvecklings- och hållbarhetsrådet

Nätverksgruppens huvudsakliga syfte är att sammanföra det åländska civilsamhället, stärka civilsamhällets kapacitet att arbeta med hållbarhetsfrågor och samverka kring påverkansarbete för att den åländska utvecklings- och hållbarhetsagendan ska förverkligas. Civilsamhällets nätverksgrupp består av idéburna och icke-vinstdrivande organisationer, även kallat tredje sektorn som är med i nätverket bärkraft.ax.

Civilsamhället skapar gemenskap och engagemang där alla är välkomna. Kriget i Ukraina visar att vi ålänningar snabbt kan anpassa oss och samverka för fred och humanitet. Frivilliga krafter har ordnat logi, mat, logistik och gett mänskligt stöd. Vår beredskap, gemenskap och våra värderingar utgör grundläggande förutsättningar för att också kunna tackla klimatkrisen och andra utmaningar.

Röda Korset har krisberedskap. Marthadistriktet arbetar med hållbarhet och smart resursanvändning. Konsten och kulturen hjälper oss att uttrycka glädje, oro och sorg. Kyrkan är ett stöd genom hela livet. Idrotten erbjuder gemenskap istället för utanförskap.

”

Kriget i Ukraina visar att vi ålänningar snabbt kan anpassa oss och samverka för fred och humanitet.

Sociala föreningar skapar sysselsättning och gemenskap för alla. Natur- och miljöföreningar visar hur vi kan förvalta vår planet bättre. Inom civilsamhället stödjer vi andra, varandra och bidrar till att många fler får ett meningsfullt liv. Vi strävar gemensamt mot ett mångfacetterat, jämlikt och attraktivt Åland med plats för alla.

4.6. Nätverket för hållbar kunskapsutveckling på Åland

Text: Gemensamt för Nätverket för hållbar kunskapsutveckling

Nätverket för hållbar kunskapsutveckling på Åland (KUT) initierades 2018 av Ålands fredsinstitut, ÅSUB, Högskolan på Åland och Ålands sjöfartsmuseum. Idag ingår även Ålands landskapsregering, Centralbiblioteket på Åland och lotsfunktionen inom nätverket bärkraft.ax i KUT. KUT har som mål att skapa intresse och förståelse i samhället om fakta, kunskap och forskning samt att främja forskningens ställning på Åland. KUT verkar genom bl.a. evenemang och debatt. KUT håller regelbundna möten. ✖

5.

Trehundra år av utveckling

År 2022 är det 100 år sedan Åland blev självstyrkt. Ålands vision sedan 2016 lyder *Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar*. Att alla kan blomstra, det vill säga få goda förutsättningar för att blomstra, är en utmaning i sig. Men alla innefattar inte bara varenda person som är bosatt på Åland. Alla innefattar också djur, natur, hav och sjö. Vi är också delar av ett sammanhang. Vårt blomstrande sker således inte på bekostnad av människor eller miljö på andra platser. Genom vårt blomstrande kan vi inte heller skapa problem som vi hoppas att kommande generationer ska hitta lösningar på.

Att leva på en ö sätter sina spår. Precis som martallen vid Norrhavet har vi ålänningar fått anpassa oss till vår levnadsmiljö. Det krokiga, tåliga lilla trädet tillhör fortfarande samma art som en högräst fura i skogen. De har bara fått olika förutsättningar för att leva. I oss människor som bor omgivna av havet finns en djupt rotad vilja att gå vår egen väg och göra på vårt eget sätt. Att stolt axla rollen som stora i orden trots att vi är små på jorden. Ett knotigt, hårdigt, fritt och lite vilt egensinne.⁶²

Det finns många lärdomar som vi kan ta fasta på om vi blickar bakåt. Det finns också mycket som vi kan ana konturerna av om vi blickar framåt. För att hedra, reflektera kring och gro i det hundra-åriga Åland fokuserar detta kapitel på 300 år av utveckling.

⁶² <https://campaign.visitaland.com/aland100-egensinne/>

Bakåtblick: "Det var bättre förr"

Ska vi återvinna det förflutna?

Text: Ålands kulturhistoriska museum*

Att ställa om till ett hållbart samhälle anses innebära att ge sig ut på okänd mark och kräver att vi lär oss helt nya sätt att leva. Men många av de ekologiskt hållbara lösningar som vi eftersträvar idag var verklighet i bondesamhället i början av 1800-talet.

Människors levnadssätt på Åland för 200 år sedan hade betydligt mindre negativ inverkan på naturen. I stort sett alla bodde på landsbygden eller i skärgården och livnärde sig främst på jordbruk och fiske. Självhushållningen var grunden i den egna ekonomin och för de flesta var resurserna knappa och måste användas med sparsamhet.

Människor förr levde mer ekologiskt hållbart för att de inte hade något annat val. Idag har vi möjligheten att *välja* levnads- och konsumtionssätt. Dagens industri- och konsumtionssamhälle har skapat ett överflöd av allt från mat, kläder, teknik och hygienartiklar till snabba transporter, lockande semesterresor och stora uppvärmda bostäder men med allt större konsekvenser för naturen. De val vi gör i vår egen vardag kan verka små men vår sammanslagna konsumtion får långtgående effekter både i närmiljön och globalt – speciellt när vi är snart 8 miljarder individer på planeten jämfört med ca 1 miljard i början av 1800-talet.

En del av det som anses vara hållbara konsumtionsmönster idag bygger på äldre traditioner från förr. Hållbarhet handlar inte alltid om att uppfinna något nytt utan relativt ofta om att "återvinna" hållbara användnings- och tankesätt ur det förflutna och anpassa dem till nutiden.

Mat

Kosthållningen i bondesamhället för 200 år sedan byggde till största delen på självhushållning. Tillgången på mat präglades av säsong, årets skörd och vilken lott i livet man fått. Gröt, välling och bröd, utgjorde grunden i kosthållningen, och råg och korn var de mest använda sädesslagen. Därtill äts potatis, rovor, kål, örter, fisk, kött, och mjölkprodukter. Variationen i kosten var begränsad, speciellt för de fattigaste. Missväxt var ett ständigt överhängande hot som i värsta fall ledde till svält, sjukdom och dödsfall.

Möjligheterna att bevara mat och hålla den färsk var även de begränsade. Moderniteter som kyl och frys kom att bli standardutrustning i köken först under 1900-talet. För att förhindra att maten blev skämd fick man ta till andra konserveringsmetoder som saltning, torkning, syring och rökning.

Hållbart förr:

- Den mat som äts var i huvudsak självproducerad eller närodlat. Salt och kaffe var de vanligaste köpta livsmedlen.
- Det användes inte kemiska bekämpningsmedel på grödorna och inte heller konstgödsel. Ogräsbekämpningen skedde för hand.
- Mängden kött som äts var betydligt mindre än i dag och kom antingen från djur som gått ute på bete eller från viltjakt. Fisk var tillgänglig året runt.
- Maten var till stor del säsongsbetonad eftersom årstiden i hög grad avgjorde vilka livsmedel som fanns att äta.
- Matsvinnet var minimalt, så gott som allt togs till vara.
- Det fanns få förpackningar och i den mån de förekom kunde de återanvändas, som exempelvis tunnor av trä.

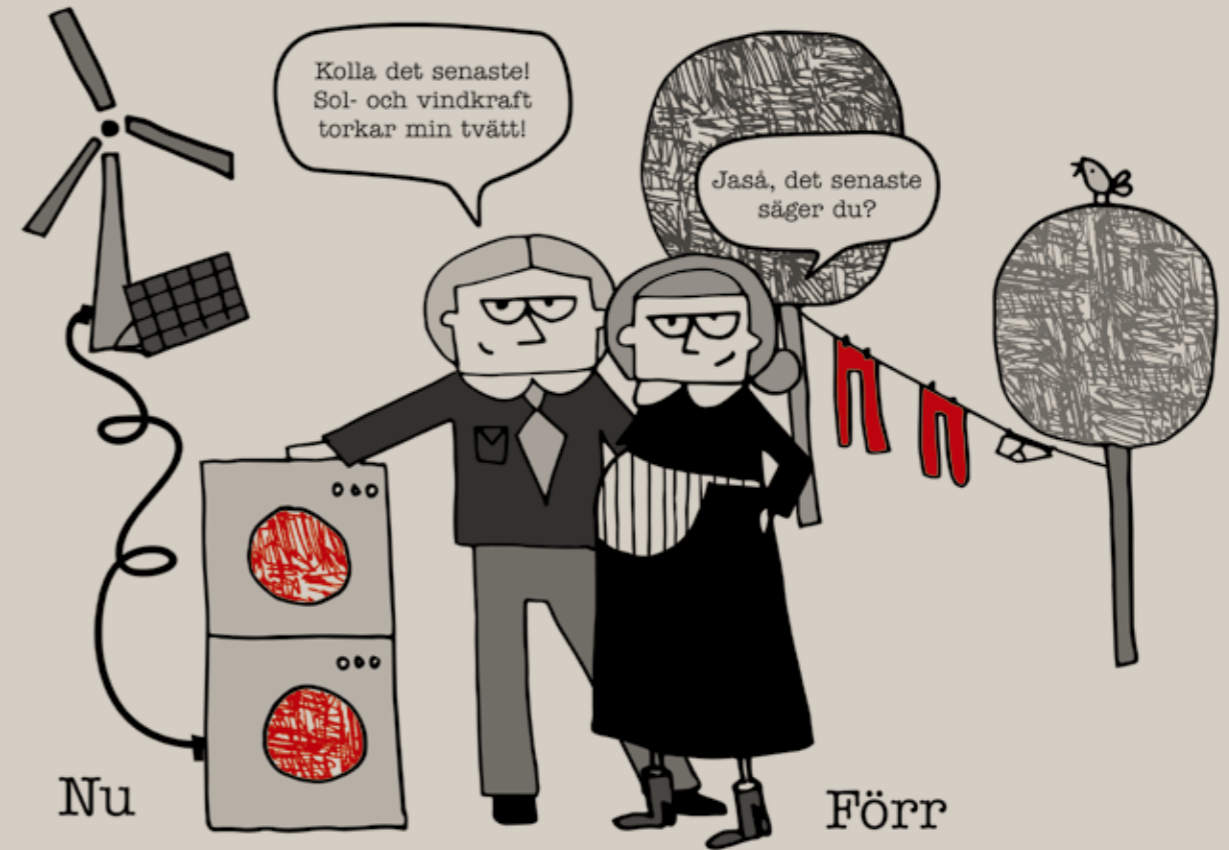

Bild: Sandra Törnroth

Kläder

En stor del av textilproduktionen i bondesamhället för 200 år sedan skedde i hemmet där plaggen syddes av hemvävda tyger och råvarorna kom från den egna gården. Ull från fåren kardades och spanns till garn som sedan vävdes till ylletyg. Lin odlades på fälten, skördades och bereddes för att slutligen vävas till linnetyg. Vid enstaka tillfällen köptes tyg eller färdigt sydda plagg som i första hand användes som finklädsel. Tyg och kläder betalades även som lön till gårdens tjänstefolk.

Eftersom tillverkningen av kläderna var arbetsam ägde man endast ett fåtal plagg. Nya plagg bars vid finare tillfällen men varefter plaggen åldrades eller utsattes för slitage förändrades deras funktion. Finkjolen blev med tiden underkjol för att sedan användas i fähuset och slutligen klippas till trasor eller användas som fyllning i ett täcke.

Hållbart förr:

- närproducerade material och plagg
- färre plagg
- kläder lappades, ärvdes eller syddes om

- kläderna producerades av naturmaterial (linne, ylle med mera)
- uttjänta plagg fick nya användningsområden och blev till exempel fyllningsmaterial i sängkläder eller skurtrasor

Vatten och hygien

God hygien är ett tämligen modernt fenomen. Det var först under 1800-talet som hygien fick sitt genombrott i Norden. Innan dess var smuts, odörer och ohälsa som följd något som både fattiga och rika tampades med. En viktig orsak till att smutsen var en del av vardagen var svårigheterna med tillgången på färskt vatten. Vattnet måste tappas upp från en brunn eller från sjön, sedan bäras in och värmas upp. Då vattentillgången var begränsad och uppvärmningen mödosam badade ofta hela hushållet i samma badvatten. Tvål var en dyrgräp som få hade tillgång till. Städning av hemmet bestod oftast i att försöka hålla golven rena genom sopning med en kvast av björkris. Storstädning skedde i samband med högtider. Då skurades golvet med vatten och sand, fönstren putsades och matlagningskärl rengjordes.

”

En del av det som anses vara hållbara konsumtionsmönster idag bygger på äldre traditioner från förr.

Idag har hygien och renlighet blivit en självklar del av vår moderna livsstil. Tillgången till rinnande vatten tillsammans med ett enormt utbud av hygien- och städprodukter har gjort att vi tar renligheten för givet. I jakten på att hålla våra kroppar och hem rena förorenar vi vår miljö och våra vattendrag med utsläpp av kemikalier och mikroplaster som finns i de hygienprodukter och de städmedel vi använder. Produkterna är inte heller alltid hälsosamma för oss utan kan innehålla ämnen som är allergiframkallande och hormonstörande.

Hållbart förr:

- mindre vattenförbrukning (till och med lite väl sparsam med tanke på de bristande hygieniska förhållandena)
- kemikalie- och plastfria städmedel och hygienartiklar

Resor och transporter

Transporter och resor i det förindustriella samhället var med dagens ögon sett tidsödande. På 1700-talet uppfanns ångmaskinen som skulle komma att revolutionera människans sätt att färdas och möjligheterna att transportera varor till och från jordens alla hörn. Även om utvecklingen av transporter gick snabbt under 1800-talet var kommunikationerna på Åland länge präglade av mera traditionella färdmedel. På land tog man sig oftast fram till fots, ridande på hästryggen eller åkande i kärra, vagn eller släde dragen av hästar. Till sjöss var det segel eller åror som stod till buds. Oftast byggdes båten eller kärnan av trä i närsamhället.

Det som offrades i res- och transporttid förr sparades i utsläpp. Eftersom drivmedlet antingen var muskelkraft eller vindkraft var utsläppen från resorna och varutransporterna minimala oberoende hur ofta de företogs, hur mycket som fraktades och vilken längd de hade. Idag står transportsektorn för en väsentlig del av världens totala klimatpåverkan då den nästan uteslutande drivs med fossila bränslen.

Då varor från fjärran länder inte längre är exklusiva eller exotiska inslag i vår vardag har även vår syn på dem ändrats och de har gått från att betraktas som lyxvaror till att bli en del av slit- och släng-konsumtionen.

Hållbart förr:

- Inte några utsläpp från fossila bränslen
- Inte några luftföroreningar från motortrafik och från slitage av vägbanor och bildäck

Bygga och bo

Bostäderna under 1800-talet var både dragiga och trångbodda. Ännu under mitten på 1800-talet bodde större delen av befolkningen på landsbygden i timrade par- eller enkelstugor. Den huvudsakliga bostadsytan i bägge hustyper utgjordes av ett rum benämnt stugan eller vardagsstugan. Stugan var det rum där alla på gården, ofta 10–20 personer, levde under vintern och det enda rum som hölls uppvärmt. Övriga rum värmdes upp endast när man skulle vistas i dem, som salen (eller anderstugan) som användes vid festligheter och läsförhör. Uppvärmningen av bostäderna skedde genom vedeldning i spisar och kakelugnar.

Inomhustemperaturen var betydligt svalare än vad vi är vana vid i dag och det var inte ovanligt under kalla vintermorgnar att dagen börjades med att hacka hål på isen i vattenhinken.

Hållbart förr:

- Trä var det huvudsakliga byggnadsmaterialet. Ofta togs materialet från den närliggande skogen.
- Husen var ofta monterbara och virket kunde återanvändas.
- Uppvärmningen bestod av vedeldning och begränsades genom användningen av ett enda gemensamt rum vintertid.
- Ventilation genom självdrag med utsug genom skorstenen och sparsam isolering gjorde att luftväxlingen var god (på bekostnad av effektiv uppvärmning) och riskerna för fukt- och mögelproblematik i byggnaderna mindre.

Var det bättre förr?

Vår konsumtion påverkar miljön. Att leva i ett hållbart samhälle innebär att vi tillgodoser våra behov utan att förstöra för kommande generationer. Men hållbar utveckling handlar inte bara om god miljö utan växer fram i samspelet mellan tre lika viktiga delar – ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet.

Det självhushållande bondesamhället på Åland i början av 1800-talet var visserligen mer ekologiskt hållbart än dagens samhälle men socialt och ekonomiskt var det desto ohållbarare med fattigdom och stora sociala skillnader. Sett ur det perspektivet var det

”

Hållbarhet handlar inte alltid om att uppfinna något nytt utan relativt ofta om att ”återvinna” hållbara användnings- och tankeättur ur det förflutna och anpassa dem till nutiden.

inte bättre förr. Idag är problemet det omvända. Vi har en mer utbredd välfärd och ett mera jämlikt samhälle men vår konsumtion och våra levnadsvanor äventyrar vår natur. Utöver det, vi har idag lyckats ”exportera” en del av våra miljöproblem och sociala skillnader till fattigare delar av världen, genom att bland annat omplacera smutsiga industrier samt kräva låga priser på massproducerade varor.

För att komma den ekologiska hållbarheten på spåren i vår vardag kan vi blicka tillbaka och finna användnings- och tankeättur som faktiskt var mer hållbara förr och som vi kan inspireras av i våra konsumtionsval idag.

* Texten baserar sig på utställningen om hållbarhet förr och idag som visades på Ålands kulturhistoriska museum 23.1 – 17.3.2019. Utställningens syfte var att på ett lekfullt sätt aktivera besökaren för att väcka tankar om och inspirera till hållbara val i vardagen kring fem huvudteman – mat, kläder, vatten och hygien, resor och transport samt bygga och bo.

5.2.

Framåtblick: Blomstertid

Micke Larsson

Micke är huvudsekreterare för utvecklings- och hållbarhetsrådet

År 2122 firar de barn som föds i år sin hundra födelsedag. Deras barn är då i 70-årsåldern. Längre bort än så är vi inte från en blomstertid, en ny epok i vår historia. I vår samtid gläntar vi på dörren till blomstertiden, ett rum vars atmosfär och konturer vi så smått har börjat skapa.

Om vi leker med tanken att vi klev in i blomstertiden här och nu, vilka människor skulle vi träffa? Vi kommer delvis att känna igen oss, den stora skillnaden gentemot idag är att så väldigt många fler blomstrar.

Samtidigt pågår en sorgprocess beroende på att mänskligheten varken klarade att begränsa klimatets uppvärmning kring 1,5 grader eller hindra planetens snabbt minskande biologiska mångfald. Sammantaget ledde detta till förlorade liv, konflikter och massflykt. Ur den fortgående krishantering har en kulturell och materiell transformation växt fram.

Men låt oss inleda med att ställa oss en fråga.

Vad innebär det att blomstra?

För mig är innebörden av att blomstra att vara nöjd med den jag är och det jag har, utan att för den skull förlora lust och längtan. Med förnöjsamhet på ena sidan av myntet, med intention och rörelse på den andra. Samtidigt öppnar jag upp för sorg och smärta. Jag vågar släppa fram en dynamisk kombination av maskulinitet och femininitet.

När jag blomstrar vet jag var potential och grogrund finns, hur jag varsamt vårdar det första späda skottet. För att sedan låta den sprängfyllda blomknoppen veckla ut sina kronblad och slå ut i full blom. Jag ger mig tid att förundras över blomsterprakten i nuet, den varar inte för alltid. Jag vissnar och försonas med avlövnning och död.

”

När jag mår bra hjälper jag gärna andra som för tillfället inte blomstrar. Samtidigt tar jag emot gåvor med glädje, ser det vackra i att vara beroende.

Som blomstrande människa lär jag känna och acceptera mina färger, cykler och känslor, min personliga art. Jag litar på min egen innersta röst. Även om det är skrämmande försöker jag visa min sårbarhet. Genom detta lär jag känna andra på djupet. Jag vårdar det som är gemensamt och respekterar samtidigt det som skiljer oss från varandra.

Med en sorts kärleksfull respekt inför mig själv och andra låter jag en solros vara en solros, och en tussilago vara en tussilago. Jag försöker se med snälla ögon på mina brister och svagheter. Jag får visa mig svag och känna mig otillräcklig. Jag är i friheten som kommer av att jag får vara den jag är och att du får vara den du är.

Jag håller kunskap i ena handen och icke-vetande i den andra. Med ödmjukhet är jag öppen för det som övergår min tankeförmåga. Jag inser att jag bär på verkningfulla begär och försöker hantera dessa. När jag mår bra hjälper jag gärna andra som för tillfället inte blomstrar. Samtidigt tar jag emot gåvor med glädje, ser det vackra i att vara beroende. Jag känner solidaritet med människor världen över. Jag är ett med naturen och alla dess varelser.

Tro nu inte för en sekund att jag tycker att det här med blomstrandet är som en dans på rosor eller något för ett fåtal utvalda. Jag ser det mer som en strävan. Ibland lyckas jag, ibland inte. Men det är inspirerande att ens försöka.

Som framgår ovan är blomstrandet något väldigt personligt. Dessutom har vi alla vitt skilda förutsättningar. För mig, som hittills i livet haft mycket tur, är det till exempel inte möjligt att sätta mig in i hur

det är att leva i ekonomisk otrygghet eller med kronisk sjukdom och smärta. Således är det svårt, och kanske inte ens essentiellt, att komma fram med en definition av blomstrandet som vi alla kan identifiera oss med.

Samtidigt behöver blomstrandet vissa ramar och strukturer. En människa som blomstrar är fri, särskilt i meningen att själv välja sitt sätt att blomstra. Men det är en frihet under ansvar, den kan inte gå ut över någon annans frihet.

Om 100 år

Nu tar vi ett språng hundra år framåt och hälsar på i blomstertiden. Människorna vi möter vet att blomstrandet är möjligt för alla, men att det förutsätter både regelbunden övning samt stöd från andra. De vet att ansvaret att hjälpa sträcker sig ut i samhället, ut i världen. Blomstertiden blev möjlig först när världens lokalsamhällen gjorde gemensam sak.

Människorna har under århundradets gång nedtecknat beskrivningar av kunskaper, insikter och vanor som skapat en delad förståelse kring individens blomstrande. Det nedtecknade materialet är sinnebilderna för ett levande dokument, ständigt under diskussion och i gradvis förädling.

Beskrivningarna inspirerar många, såväl unga som gamla. De är uppdelade i tre områden, där det första handlar om människans förmågor och egenskaper. Det andra området behandlar hur dessa förmågor och egenskaper tar sig uttryck i relationer och gemenskaper. Arbete och försörjning står i fokus i det tredje området. I det följande tar vi del av några utdrag ur det levande dokumentet:

Förundran, förnöjsamhet och försoning

Miraklet att leva, som vi delar med alla levande varelser, är något att förundras över. Om vi kan förundras bär vi sannolikt på en djupt rotad insikt om att människan är en del av naturen. Vi abdikerar från rollen som skapelsens krona. Samtidigt inser vi att mänsklighetens krafter numera är så starka att vårt handlande påverkar de planetära systemen, som till exempel haven, klimatet och den biologiska mångfalden. Detta kräver i sin tur att vi tar ansvar och åtar oss den förpliktigande rollen som planetens förvaltare.

Vägen till förundran kan dock vara lång, och det är inget fel på oss om vi inte känner förundran. Det kan till och med vara så att intentionen, viljan att förundras, är det viktiga.

”

Vi gör skillnad genom att engagera oss för något större än oss själva och våra närmaste. Lokalsamhället, det globala samhället och demokratin skapas av oss.

Vi kan pröva oss fram genom att ta ett djupt andetag och blunda. Låta tystnaden få verka. Någonstans inom oss finner vi kanske en gnutta stillhet. Där kan vi stanna till och notera allt som inte kan beskrivas med ord. Det som finns där i vardagen oavsett om det är dit vi riktar vårt fokus för stunden. En sorts naturglädje som finns i sjön och i skogarna. I horisonten och samtidigt inom oss.

Förundran kan fungera som en portal till förnöjsamhet. Om vi inte är nöjda med den vi är och det vi har, kan vi heller aldrig bli nöjda med mer. Men om vi ger oss tid att förundras kommer förnöjsamheten att växa inom oss. Förnöjsamhet innebär inte ett passivt accepterande av nuläget, utan om ett positivt tillstånd där vi inte längre behöver jaga mer av allt.

Ett tillstånd där vi ser moroten dingla framför ögonen, men där vi har insett att hur fort vi än springer kommer vi aldrig ifatt. Förnöjsamhet kommer inte av att hinna ifatt moroten, som ju inte kan hinnas ifatt. Förnöjsamheten finns där hela tiden, tillgänglig för alla som slutar springa. Med förmågan att vara förnöjsam öppnar vi dörren till friden.

Den svåra konsten att försonas kompletterar förundran och förnöjsamhet. Vägen till försoning är i praktiken både svår och smärtsam. En försoning med oss själva, de levnadsår vi har bakom oss, vårt åldrande, vår bortgång samt med andra människor är en lång resa som, om vi fullföljer den, sannolikt landar i att vi ser på våra tillkortakommanden och svagheter med snälla ögon. Försoning innebär dock inte att lättvindigt acceptera det vi upplever som orätt. Tvärtom handlar det om att med integritet sätta stopp för negativa spiraler.

Förundran, förnöjsamhet och försoning bildar tillsammans en oskattbar helhet.

Vila, medkänsla och generositet

Vilan är något högtidligt och mycket värdefullt. Dagen inleds med vila, veckan inleds med vila, året inleds med vila. Vilan har helt enkelt flyttats först, för det är i vilan det händer. Vilan som något större än att unna sig att lägga sig ner en kort stund efter en intensiv period av aktivitet. Det finns en insikt om att det effektiva kan vara det som hindrar det viktiga.

En vila med enkel hemlagad mat och vänskap, med humor och lek. Men även med tystnad och eftertanke. Kanske en stund på sofflocket blickandes ut genom fönstret. I vilan finns plats för sorg när så behövs. Vilan är en atmosfär, samtidigt som den är väldigt konkret. Något som vi behöver ge status, rutiner och plats bland

veckans dagar. Vilan är ett rum där den aktiva tiden fylls med mening och lust. Det är som att ordet rekreation får sin bokstavliga betydelse i vilan. Ett rum där lusten, kreativiteten och företagsamheten får näring och börjar flöda.

Ibland hamnar vi i tillstånd helt utan ork, i kraftlöshet. Vilan finns då som en plats att återvända till, ett sammanhang där vi långsamt kan finna det lustfyllda igen. Samtidigt vet vi att lidande existerar. Med kronisk sjukdom och smärta kan orkeslösheten vara varaktig. Vilan kanske kan lindra, men kan inte göra mirakel.

Det viktiga som det effektiva kan hindra är medkänsla. Är du i kontakt med dig själv? Är de vi möter i vår vardag pappdockor som agerar statister i våra liv? Eller tänker vi att de vi möter har behov och önskningar som är lika välgrundade som våra egna?

Om vi lär oss odla medkänsla, är detta alldeles tillräckligt. Det är fullt möjligt att aktivt odla mer av vår inneboende medkänsla för såväl oss själva som andra. En överväldigande känsla om vår egen och andras välgång. Det förutsätter dock att vi regelbundet, närmast dagligen gör en övningsinsats. En enkel övning är att varje morgon eller kväll uttrycka en önskan om alla levande varelsers välgång.

Om vi lyckas kommer vår medkänsla för oss själva och andra varelser att påverka våra vanor. Bland annat ser vi oss själva och de vi möter som viktiga individer med önskningar, behov och bekymmer. Det får till följd att vi aldrig sänker oss till att utnyttja andra som objekt ens på det subtilaste sätt. Särskilt inte i sexlivet, där vi kanske är som allra mest sårbara.

”

I blomstertiden har vi inte mycket av materiellt värde att ge bort, men lyckas ändå vara mycket generösa – med vår tid, kunskap, vägledning och praktiska insatser.

Då en kärleksfull medkänsla fyller våra sinnen blir generösa handlingar en naturlig del av vår tillvaro. I detta ingår att vi upphör att ta det som inte är oss givet, inklusive att vi avstår från varje form av exploatering. I förlängningen innebär medkänsla och generositet att vi inte brukar eller hotar med våld, varken fysiskt, verbalt eller sexuellt.

Generositet handlar främst om annat än pengar och materiella ting. I blomstertiden har vi inte mycket av materiellt värde att ge bort, men lyckas ändå vara mycket generösa – med vår tid, kunskap, vägledning och praktiska insatser. Även att försöka hålla sig klok och lugn, till exempel i stormiga situationer eller i en grupp med mycket oro, kan vara en väldigt värdefull gåva till andra.

Relationer och gemenskap

Med ord bygger vi relationer. Allt vi säger påverkar omgående personen vi pratar med. I pressade situationer är det dessutom som att orden vi tar emot berör oss ännu mer. Därmed finns det goda skäl för oss alla att tänka på hur vi pratar. En slarvig och hård formulering leder ofta till osäkerhet och obehag. Säg den relation som mår bra av en sarkastisk kommentar. Dessutom tenderar olusten hos mottagaren att fortplanta sig till andra som ett virus.

På samma sätt kan genomtänkta och vänligt sinnade uttryck sprida sig som ringar på vattnet. Med övning kan vi utveckla vår förmåga att uttrycka oss så att vi mer eller mindre alltid överväger våra ord innan vi pratar. Det ger oss chansen att utveckla ett sätt att tala som är både sanningsenligt och mjukt. Med ordval som främjar samförstånd och harmoni. Detta hjälper oss dessutom att utveckla nära vänskaper, ett av livets främsta glädjeämnen.

Det innebär även att vi medvetet undviker lögner och uttryck som kan orsaka splittring, motsättning och disharmoni. Men det handlar också om att tystna och ge plats för det aktiva lyssnandet. Ett modigt lyssnande där vi vågar lyssna på andras berättelser, även om vi har en annan åsikt och andra perspektiv.

Lyssnandet öppnar upp dörren till det goda samtalet. Och i det goda samtalet behöver vi inte bara lyssna, utan också säga ifrån och stå på oss. Där finns även plats för det obekväma, för ilska och förtvivlan. I förlängningen förutsätter det goda samtalet även tystnad, ett ordlöst utbyte av blickar kan vara ett djupgående samtal.

Att praktisera detta sätt att prata är långt ifrån enkelt. Vi har säkert alla någon gång gått från köksbordet eller fikarummet och insett att det vi just sa skapade oro eller irritation hos personerna vi pratade med. Men genom att vara medvetna om våra ord blir vi långsamt bättre. Vårt sinne lugnas av att öva på att noga välja våra ord. Orden och sinnet bildar en uppåtgående spiral som även spillar över på våra handlingar.

Det goda och lyssnande samtalet är samhällets kitt. Vi har alla perioder som är tunga att ta sig igenom. Inför och under dessa faser behöver vi alla någon att prata med. En person som tillsammans med oss kan skapa ett rum där vi tryggt kan pröva att sätta ord på våra känslor.

Som komplement till nära vänskaper har vi i blomstertiden en samtalspartner. En person som är neutral och som vi inte har släkt- eller vänskapsband till. Det hjälper oss, så att vi i våra nära relationer allt som oftast kan bidra med positiv energi. Parallellt är vi själva samtalspartner till en tredje person. På så vis övar vi oss regelbundet i det goda och lyssnande samtalet och väver samtidigt en samhällsväv som stärker vår tillit till varandra.

Allas vår medverkan och deltagande behövs. Vår medkänsla kan utsträckas till att omfatta inte bara dem vi känner, utan också till dem vi aldrig mött. Både till de svaga och till de starka. Till mänskligheten i sin helhet och till andra levande varelser. Vi kan använda ordet ”vi” på ett välkommande sätt. Ett ”vi” som är till för alla, ett ”vi” som öppnar upp för världen.

Vi gör skillnad genom att engagera oss för något större än oss själva och våra närmaste. Lokalsamhället, det globala samhället och demokratin skapas av oss. Genom att lära känna vår granne gör vi en viktig insats för gemenskapen. Genom att engagera oss i en förening bygger vi vidare. Vi är alla jämlikar som förväntas delta i samtalet om samhällets utveckling. Oavsett ekonomisk eller social bakgrund är vi alla viktiga grenar på det träd som samhällsgemenskapen utgör.

Arbete och försörjning

Arbete och försörjning är två sidor av samma mynt. Vilken roll har arbetet i våra liv?

Arbetet är en möjlighet att dela med sig av vår kunskap och tid. Ett sammanhang där vi kan förädla våra kompetenser. Våra prestationer är gåvor, inte statussymboler. Studier och arbeten som är väsentliga för samhällets funktion värderas mycket högt. Det gör det naturligt att vi ser med vördnadsfull blick på våra lärare, oavsett om läraren uppträder i form av förälder, mentor i arbetet eller som pedagog i skolan.

Samtidigt är den grundläggande försörjningen frikopplad från arbetet. Alla är garanterade en grundläggande inkomst som gör att ingen är tvungen att ta ett arbete som hen egentligen inte vill ha. Det har fått till följd att vi väljer att avstå från arbete inom verksamheter som exploaterar människor, djur och natur för ekonomisk vinnings skull. Vi väljer även bort arbeten

som mer subtilt underblåser begär samt arbeten där arbetstakten är så stressande att det blir omöjligt att bibehålla sinnesfriden.

Vi är medvetna om att när vi försörjer oss med varor och tjänster påverkar vi andras möjligheter att blomstra. Borta är de dagar då ägodelar som bilar och båtar gav social status. En medveten och behovsprövad konsumtion är det eftersträvarvärdade. Vi prioriterar därför basala behov som hälsosam mat, ett trivsamt hem, kläder som håller oss varma och god vård till alla. Den behovsprövade konsumtionen leder till att vår individuella efterfrågan på råvaror minskar.

Vi överväger noga vilken mat vi äter, vilka kläder vi använder, hur vi bor och hur vi transporterar oss. Vi försäkrar oss om att den mat vi äter gjort minimal skada på miljö, djur och människor. Sannolikt innebär detta att vi äter vegetariskt, med undantag då och då för ett kött som vi eller våra närmaste jagat.

Kläderna vi använder håller länge genom att vi försäkrat oss om dess kvalitet. Antingen har någon vi känner sytt kläderna, eller så har företaget vi handlat ifrån garanterat att plagget har sytts av vuxna med goda anställningsförhållanden. Vi reparerar klädesplaggen och låter dem gå i arv. Vi är måna om att bo lagom stort och bor i hem som byggs och renoveras på ett sätt som varken skadar haven, klimatet eller den biologiska mångfalden.

Vi reser sällan och stannar borta länge, ett långsamt resande som oftast sker i närmiljön. Några gånger i livet uppstår kanske möjligheten att besöka kulturer längre bort. Gemensamt för de korta och längre resorna är kontakten till lokalbefolkningen och småskaligheten. Resorna blir till insiktsgivande möten som, likt våra goda samtal på hemmaplan, väver samhällsväven runt jordklotet. Vi är alla ett.

”

Jag känner solidaritet med människor världen över. Jag är ett med naturen och alla dess varelser.

– Micke Larsson –

Avslutning

Utdragen ur det levande dokumentet ovan väcker nyfikenhet kring samhället i blomstertid. Hur ser dess strukturer ut? Klart är att samhällsstrukturerna genomgått betydande förändringar i jämförelse med idag, en kulturell och materiell transformation. Denna transformation var inte konfliktfri, tvärtom. Men den bredare och djupare förståelsen kring individens blomstrande, som vi i vår samtid så smått börjat lägga grunden till, utgjorde en stabiliserande plattform i det krisartade och föränderliga århundrade som ledde fram till blomstertiden.

Många blomstrande människor förändrar samhällsstrukturerna. Samtidigt som de förändrade samhällsstrukturerna är ett stöd för individens blomstrande. Det är inte enkelt att avgöra vad som är hönan och ägget. Sannolikt är det en kombination, som två kommunicerande kärn: med hållbara samhällsstrukturer blomstrar fler och om fler blomstrar stärks de hållbara samhällsstrukturerna. Blomstertidens samhällsstrukturer är sprungna ur vår nutida önskan om att alla kan blomstra.

Några axplock av de strukturförändringar som skett under det gångna århundradet:

Klimatets uppvärmning har stannat av kring två grader. Mänskligheten klarade inte att hålla uppvärmningen kring 1,5 grader. När denna ödesdigra punkt passerades kring år 2030 väcktes en folklig frustration som fick sådan kraft att det inte fanns några andra alternativ för de dåvarande beslutsfattarna än att införa ett globalt förbud mot användning av fossila bränslen.

Haven och den biologiska mångfalden är fortsatt under press från människans aktiviteter. Det finns ljuspunkter, men det tar mer än ett århundrade för naturen att återhämta sig efter den stora accelerationen från år 1950 och framåt. Effekterna av att klimatets uppvärmning passerat 1,5 grader och den snabbt minskande biologiska mångfalden har lett till förlorade liv, konflikter och massflykt. En sorgprocess pågår i blomstertiden.

FN har ömsat skinn, United Nations har blivit United World. Det är inte längre stater som är organisationens medlemmar, utan världens alla människor. Lokalsamhällen gjorde gemensam sak och omformade organisationens medlemsmodell, maktindelning och finansiering. United World ansvarar bland annat för beskattning av internationella företag, lagstiftning kring produktion av varor och tjänster samt övervakning av att förbudet mot militära enheter efterlevs.

Produktion av varor och tjänster sker, tack vare den globala lagstiftningen, endast på ett både miljömässigt och socialt hållbart sätt. Den vetenskapliga processen ligger till grund för de gränsdragningar som införs i lagstiftningen. När nya varor och tjänster visar sig vara ohållbara sker en snabb reglering och utfasning. Det har blivit väldigt lätt att som konsument göra rätt.

Det är viktigare med ett inkluderande än ett effektivt samhälle. I det inkluderande samhället baserar sig de förtroendevalda politikernas arbete på regelbundna medborgarsamtal, där politikernas främsta roll är att lyssna. Lokalsamhällena garanterar materiell bastrygghet för dess invånare. Basinkomst, en garanterad månatlig inkomst för alla, har införts. Även i blomstertiden uppstår orättvisor, motsättningar och konflikter. Många av samhällskonflikterna orsakas fortsättningsvis av tillgången till de begränsade materiella resurserna. Men genom bastryggheten har den enskilda människan givits ett ekonomiskt oberoende, vilket jämnat ut maktbalansen individer emellan.

Axplocken ovan, som är en långt ifrån heltäckande förteckning, signalerar att blomstertiden om hundra år är långt bort, men ändå nära. I detta sammanhang kan det vara skäl att påminna sig om att vi människor ofta överskattar vad som är möjligt att genomföra på ett år. Men på samma gång tenderar vi att underskatta vad som går att åstadkomma på tio år. För att inte tala om hundra år.

Det är fullt möjligt att börja blomstra redan här och nu. Genom att välja en blomstrande väg genom livet är det du som tillsammans med många andra skapar den blomstertid som är på kommande.

**ALLA KAN BLOMSTRA
I ETT BÄRKRAFTIGT SAMHÄLLE
PÅ FREDENS ÖAR**

**EUROPEAN
SUSTAINABILITY
AWARD
WINNER**